

6.2 การหว่านข้าว

เดือนเมษายน หลังจากเสร็จประเพณีสงกรานต์ ชาวบ้านก็จะเริ่มลงมือหว่านข้าว ในวันที่จะหว่านข้าว เจ้าของที่นาจะจ้างรถแทรกเตอร์ มาไถพรวนดินอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็จะหว่านข้าวเปลือกลงในแปลงนา เมื่อหว่านข้าวเสร็จก็จะใช้ควายเหล็กคราดดินกลบเมล็ดข้าว โดยคราดให้ทั่วทั้งแปลงนา ก็เป็นอันเสร็จการหว่านข้าว

ในช่วงที่หว่านข้าวบางคนก็จะหว่านยาฆ่าหญ้าไปพร้อมกับการหว่านข้าว และเมื่อหว่านข้าวและหว่านยาฆ่าหญ้าเสร็จ ก็จะใช้ควายเหล็กคราดดินกลบ

การหว่านข้าวส่วนมากจะหว่านขณะที่น้ำยังแห้งอยู่ โดยไม่รอให้ฝนตก เรียกว่า “การหว่านแห้ง” ราคาจ้างรถไถในการไถแปร ไร่ละ 150 บาท การหว่านข้าวชาวบ้านก็ต้องจ้างคนหว่านข้าวให้ โดยจะไถแปรเสร็จแล้วก็จะหว่านเมล็ดข้าวตามไป จากนั้นจะใช้รถไถนาเล็ก คราดดินเพื่อกลบเมล็ดข้าว เพื่อให้เสร็จใน 1 วัน

การหว่านข้าวในขณะที่แปลงนาไม่มีน้ำ จะทำให้อัตรการงอกของต้นข้าวดีกว่าการหว่านข้าวในแปลงนาที่มีน้ำ เมื่อหว่านข้าว และคราดดินกลบเมล็ดข้าวเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะรอจนกระทั่งฝนตกลงมา จึงจะไปดูแปลงนาว่า ต้นข้าวเกิดขึ้นหรือยัง หรือได้เวลาที่จะใส่ปุ๋ยเคมีหรือยัง บางคนที่ข้าวเกิดขึ้นไม่ดี หรือมีพื้นที่ว่างมาก ก็จะไถต้นข้าวเหล่านั้นทิ้งแล้วทำการหว่านข้าวใหม่อีกครั้ง แม้จะต้องหว่านข้าวเป็นครั้งที่สอง ชาวบ้านก็เลือกการหว่านข้าวใหม่ แทนการ “ชำข้าว” เพราะการชำข้าวเหนื่อยมากกว่าการหว่านข้าวใหม่ แม้จะลงทุนเพิ่มมากขึ้นก็ตาม

6.3 การดูแลรักษา

หากปีไหนฝนทิ้งช่วง คือไม่มีน้ำตามแปลงนา ช่วงที่แปลงนาแห้ง ก็จะทำให้บรรดาหญ้าต่าง ๆ เกิดขึ้นแทรกกับต้นข้าว ชาวบ้านจะแก้ไขปัญหานี้ด้วยการฉีดยาฆ่าหญ้า จนหญ้าตาย ซึ่งส่วนมากจะจ้างคนอื่นมาฉีดยาแทน ค่าจ้างฉีดยาไร่ละ 100 บาท การฆ่าหญ้าทำให้มีประสิทธิภาพดี ในสภาพแปลงนาที่ไม่มีน้ำ

เมื่อต้นข้าวโตขึ้นมีความสูงประมาณ 10 เซนติเมตร ชาวบ้านก็จะนำปุ๋ยเคมีไปหว่าน หากนาแห้งก็จะใช้ปุ๋ยยูเรีย สูตร 46-0-0 หว่านในนาข้าว หากในนามีน้ำก็จะใช้ปุ๋ยสูตรอื่นแทน หลังจากนั้นเมื่อข้าวเริ่มเจริญเติบโต อายุได้ 2-3 เดือน ประมาณเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านก็จะใส่ปุ๋ยอีกรอบ เป็นการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ซึ่งการใส่ปุ๋ยครั้งนี้จะใส่จำนวนมาก เฉลี่ยไร่ละประมาณ 25-30 กิโลกรัม จากนั้นก็จะรอจนถึงช่วงที่ข้าวเริ่มจะตั้งท้อง ชาวบ้านก็จะนำปุ๋ยเคมีมาใส่ข้าวอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งที่ 3 ซึ่งจะต้องหว่านปุ๋ยให้ทั่ว หากแปลงไหนข้าวยังแคะแกรนอยู่ ก็จะใส่ปุ๋ยมากกว่าแปลงอื่น จากนั้นรอจนข้าวสุกเหลืองพร้อมเกี่ยว ชาวบ้านจึงลงมือเกี่ยวข้าว

6.4 การเกี่ยวข้าว

เมื่อข้าวสุกทั่วแปลงแล้ว ชาวบ้านก็จะเริ่มติดต่อกับรถเกี่ยวข้าว บางครั้งก็ได้เกี่ยวเร็วหากรถเกี่ยวข้าวกำลังเกี่ยวข้าวอยู่ใกล้ๆ ของตนเอง หากรถเกี่ยวข้าวเกี่ยวข้าวอยู่ไกล ก็ต้องรอต่อกับคนอื่น บางครั้งเจ้าของแปลงนาตกลงกับรถเกี่ยวข้าวแล้ว วันจะลงเกี่ยวข้าวในวันไหน เจ้าของนา ก็จะขอแรงเพื่อนบ้านเพื่อมาช่วยยกกระสอบข้าว และจัดเตรียมอาหารเครื่องดื่มพร้อมมรดกเกี่ยวข้าว แต่รถเกี่ยวข้าวเกิดเสีย หรือเครื่องขัดข้อง หรือเกี่ยวข้าวคนอื่นไม่เสร็จตามกำหนด จึงต้องเลื่อนการเกี่ยวข้าวแปลงอื่น ๆ ออกไป ทำให้อาหารและเครื่องดื่มที่เตรียมมา ต้องนำมากินให้หมด เพื่อรักษาน้ำใจเพื่อนบ้านที่ตั้งใจมาช่วย แต่รถเกี่ยวข้าวมาเกี่ยวข้าวไม่ได้ เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยมาก และความเสียหายที่เป็นอาหารและเครื่องดื่มแต่ละครั้ง เป็นจำนวนเงินกว่า 1,000 บาท แต่เจ้าของนา ก็ต้องยอมรับกับสภาพ และตั้งหน้ารอคิวรถเกี่ยวข้าวต่อไป

การเกี่ยวข้าวด้วยรถเกี่ยวข้าว ในวันที่เกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะเตรียมกระสอบปุ๋ย ฝ้ายแดงเขียว และรถสำหรับใช้ขนข้าวจากแปลงนา มายังบ้าน โดยการเกี่ยวข้าวด้วยรถจะใช้คน 7-10 คน เป็นคนคอยใช้กระสอบรองเมล็ดข้าวเปลือกจากรถเกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวเสร็จทั้งแปลงแล้วก็จะช่วยกันยกกระสอบข้าวขึ้นใส่รถที่เตรียมไว้ เพื่อขนไปยังบ้าน เมื่อขนข้าวไปถึงบ้านแล้วชาวบ้านจะเทข้าวเปลือกออกจากกระสอบใส่ฝ้ายแดงเขียว และทำการตากข้าวอีก 3-5 วัน จนข้าวแห้ง เมื่อข้าวแห้งเสร็จแล้วก็จะขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง หรือนำไปขายที่ร้านรับซื้อข้าว ในตัวเมือง

การทำนาหว่าน เจ้าของนาจะไปดูนาปีละไม่กี่ครั้ง เช่นในการไถพรวน เจ้าของแปลงนา ก็เพียงแค่บอกเจ้าของรถแทรกเตอร์ ให้ไปไถนาให้ โดยเจ้าของนาส่วนมากจะไม่ออกไปดูการไถนา ส่วนมากจะไปในวันที่ มีการหว่านข้าว เพื่อนำอาหาร และเมล็ดพันธุ์ข้าวไปให้คนงานเท่านั้น

จากนั้นก็จะไปดูนาอีกครั้ง เพื่อดูว่าข้าวเกิดขึ้นหรือยัง และถึงวันจะใส่ปุ๋ยหรือ หากได้เวลาใส่ปุ๋ย ก็จะนำปุ๋ยไปใส่ เมื่อใส่ปุ๋ยเสร็จแล้วก็จะไปนาอีกครั้งในช่วงเวลาที่ใกล้จะเก็บเกี่ยว เพื่อจะได้นำครรถเกี่ยวข้าวไปเกี่ยวข้าวให้

การทำนาหว่าน ไม่ใช้เวลาในการดูแลรักษา และขั้นตอนยุ่งยาก เพียงแค่มีเงินทุนก้อนหนึ่งก็จะสามารถทำนาได้ ซึ่งชาวบ้านเริ่มชินกับการกู้เงินจากแหล่งทุน หรือสถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อมาใช้ในการทำนา จากนั้นก็จะขายข้าวมาใช้หนี้คืน และเมื่อถึงเวลาทำนาในปีต่อไป ชาวบ้านก็จะไปกู้เงินมาใหม่เพื่อลงทุนในการทำนา และก็จะขายข้าวไปใช้หนี้ เป็นวงจรการทำนาเช่นนี้อยู่ในปัจจุบัน

7. กระบวนการในการคัดเลือกแนวข้าวปลูก

การทำนาในอดีต ชาวบ้านจะทำนาโดยปลูกข้าวหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยจะแบ่งเป็นแปลงให้แยกออกจากกัน แต่ในช่วงที่ข้าวออกดอกบางครั้งข้าวก็จะมีผลผสมพันธุ์กัน ทำให้คุณภาพข้าวเปลี่ยนไป ชาวบ้านจึงต้องทำการคัดเลือกแนวข้าวปลูกอยู่เรื่อย ๆ ในแต่ละปี การคัดเลือกแนวข้าวปลูกในอดีต ซึ่งจะเป็นการคัดเลือกแนวข้าวจากแปลงนาดำ ชาวบ้านในตำบลศรีสว่าง มีขั้นตอน และกระบวนการในการคัดเลือกแนวข้าวปลูก ดังนี้

7.1 การคัดเลือกแปลง

เมื่อถึงฤดูทำนา ชาวบ้านจะทำการวางแผนว่าในปีนี้จะปลูกข้าวอะไรลงในแปลงใด ส่วนแปลงที่จะปักดำเพื่อเอาเมล็ดข้าวสำหรับทำพันธุ์ ก็จะถูกเลือกไว้แล้ว

การเลือกแปลงนาสำหรับปักดำข้าวเพื่อใช้เป็นแนวข้าวปลูก ชาวบ้านจะเลือกแปลงนา ที่สามารถระบายน้ำเข้า และระบายน้ำออกได้ดี ซึ่งสภาพแปลงดังกล่าวจะสูงกว่าแปลงอื่นเล็กน้อย แต่อยู่ใกล้กับบ่อน้ำ หรือแหล่งน้ำ เพราะหากในช่วงที่ฝนทิ้งช่วง ชาวบ้านก็สามารถนำน้ำจากบ่อน้ำ หรือแหล่งน้ำนั้นเข้าใส่แปลงนาได้ง่าย ในขณะที่บางปีฝนตกมาก มีน้ำเกินความต้องการ ก็สามารถระบายน้ำออกได้ดี หรือหากเป็นแปลงนาที่อยู่ใกล้บ้านก็ยิ่งดี เพราะจะทำให้การดูแลรักษาได้ทั่วถึงมากขึ้น หรือบางคนหากมีที่นาอยู่ไกลหมู่บ้านมาก ก็จะขอใช้แปลงนาจากชาวบ้าน คนที่มีที่นาอยู่ใกล้หมู่บ้านเพื่อใช้เป็นแปลงหว่านกล้า การเลือกแปลงหว่านกล้าชาวบ้านจะเลือกแปลงนาที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ หรือแปลงนาที่สามารถชักน้ำเข้าง่าย และระบายน้ำออกสะดวก

เมื่อได้แปลงนาสำหรับหว่านกล้าแล้ว หากแปลงนานั้นดินจืดมาก ชาวบ้านก็จะนำเอาปุ๋ยคอกไปใส่ เมื่อใส่ปุ๋ยคอกเสร็จแล้ว ก็จะทำการไถพรวน เพื่อพลิกหน้าดิน โดยจะไถพรวนทิ้งไว้ประมาณ 5 วัน จึงจะทำการไถแปรเพื่อหว่านกล้า

การไถแปรแปลงนาสำหรับหว่านกล้า หากแปลงนาที่จะหว่านกล้าไม่มีน้ำ ชาวบ้านก็จะสูบน้ำ หรือวิดน้ำเข้า โดยให้น้ำมีระดับสูงจนท่วมพื้นดิน ในอดีตชาวบ้านจะวิดน้ำเข้าแปลงกล้าโดยการใช้คันโซ เป็นเครื่องมือสำหรับวิดน้ำ จากนั้นจึงเริ่มลงมือไถนา ชาวบ้านจะไถวนแนวไถเดิม เพื่อพลิกดินกลับ โดยจะทำ

การไถให้ดินละเอียด เมื่อไถจนทั่วทั้งแปลงนาแล้ว ชาวบ้านก็จะใช้คราด มาทำการดินให้แตกละเอียด และคราดเอาบรรดาวัชพืช เศษรากไม้ เศษหญ้าออกจากแปลงกล้าจนหมด การคราดดินนอกจากจะเป็นการตีดินให้ละเอียด และเพื่อเก็บเศษหญ้าและวัชพืชต่าง ๆ แล้ว การคราดดินก็เพื่อต้องการที่จะให้ดินเสมอราบเรียบด้วย การคราดแปลงกล้าชาวบ้านจึงคราดหลาย ๆ รอบ จนดินละเอียดและราบเรียบเสมอกัน

เมื่อคราดดินจนพื้นดินราบเรียบเสมอกันแล้ว ชาวบ้านก็จะนำเอาไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 – 5 นิ้ว ที่ได้ผ่าร่องยาวตามแนวไม้ไผ่ไว้แล้ว มาสวมกับซี่ของคราด ทำเป็น “ไม้มอดดิน” จากนั้นก็จะทำการมอดดินให้ละเอียดจนพื้นดินนวล เมื่อดินนวลแล้วดินจะตกตะกอนได้พักใหญ่ ชาวบ้านก็จะระบายน้ำออกจากแปลงกล้าจนหมด แล้วทิ้งไว้สักพักจึงนำเอาเมล็ดกล้าที่เตรียมไว้หว่านลงในแปลงกล้า

การระบายน้ำออกหลังจากที่ไถ คราด และมอดแปลงกล้าแล้ว เพื่อที่จะให้ดินที่นองขึ้น ในระหว่างการไถ การคราด และการมอดดิน ได้ตกตะกอน และหดรัดลงเมื่อระบายน้ำออก หากไม่ระบายน้ำออก ตะกอนดินที่นองขึ้น ก็จะไปเกาะติดกับเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ดินปิดตาข้าว” ซึ่งจะทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวไม่งอก หรืองอกไม่ดี

เมื่อหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวแล้ว จากนั้น 5 – 7 วัน ชาวบ้านจะมาดูต้นกล้าที่งอกขึ้น และในช่วงนี้ชาวบ้านจะเริ่มวิดน้ำเข้าแปลงกล้า โดยจะรักษาให้ระดับน้ำกระจายหนองทั่วแปลงกล้า มีระดับปรึ้ม ๆ พื้นดิน หากน้ำมากเกินไปจะทำให้ตกล้ายึดล้าต้นตามระดับน้ำ จะทำให้ต้นกล้าอ่อน “เป็นเฟื่อย” ไม่แข็งแรง หากวิดน้ำเข้าแปลงกล้ามากเกินไป ชาวบ้านก็จะระบายน้ำออก ชาวบ้านจะม่นมาดูแลแปลงกล้าบ่อยครั้ง หากน้ำขาด ก็จะวิดน้ำเข้า

เมื่อต้นกล้าโตจนลำต้นแข็งแรงชาวบ้านก็จะวิดน้ำเข้า โดยรักษาระดับไว้ที่ครึ่งลำต้น หากต้นกล้าโตไม่เสมอกัน หรือบางแห่งไม่งาม ก็จะนำปุ๋ยเคมีมาหว่าน เพื่อให้ต้นกล้าทั้งแปลง เติบโตขนาดเดียวกัน

7.2 การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว สำหรับการหว่านกล้า

ชาวบ้านจะนำเอาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้คัดเลือกไว้แล้ว ซึ่งจะใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ข้าว เอามา “ฝัด” ให้เมล็ดลีบ หรือเมล็ดที่ถูกหนูแทะกินในระหว่างที่เก็บไว้ มาฝัดจนได้เมล็ดข้าวที่สมบูรณ์ แล้ว ก็จะนำเอาเมล็ดพันธุ์ข้าวเหล่านั้น ใส่ในตระกล้า หรือกระสอบปุย การบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวใส่ภาชนะที่จะแช่น้ำ จะต้องไม่ให้เมล็ดข้าวปนกัน คือ ข้าวเหนียวก็จะใส่ภาชนะหนึ่ง และข้าวเจ้าก็จะใส่ภาชนะอีกอันหนึ่ง หากนำเมล็ดพันธุ์ข้าวใส่ในตระกล้าจะต้องหาวัสดุมาปิดปากตระกล้าให้สนิท หากเป็นกระสอบปุยก็จะใช้เชือก หรือตอกไม้ไผ่มัดปากกระสอบให้สนิท

เมื่อนำเมล็ดข้าวใส่ภาชนะเรียบร้อยแล้ว จากนั้นนำไปแช่น้ำตามแหล่งน้ำ ที่อยู่ใกล้แปลงกล้า หรือแหล่งน้ำที่อยู่ไม่ไกลบ้านมากนัก เพื่อช่วยในการดูแล การแช่เมล็ดพันธุ์ข้าว จะต้องให้เมล็ดพันธุ์ข้าว และ

ภาชนะที่ใส่เมล็ดพันธุ์ข้าว จมอยู่ในน้ำให้มิด โดยจะแช่เมล็ดข้าวไว้ในน้ำ 1 – 2 คืน เมล็ดข้าวจะเริ่มงอก แผลงรากอ่อนออกมา ซึ่งเรียกว่าช่วง “แตกหนามหามากาบ” แล้วจึงนำเอาเมล็ดกล้าเหล่านั้น ขึ้นจากน้ำมาพักไว้ 2 คืน ซึ่งเรียกว่า “การมอปล้ำ” โดยจะนำเอามาภาชนะที่ใส่เมล็ดข้าวแช่น้ำนั้น มาวางไว้ในพื้นที่มีร่มตลอดเวลา และเป็นบริเวณที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก

เมื่อครบกำหนด ก็จะนำเมล็ดกล้าเทออกจากภาชนะที่ใส่ไว้ตั้งแต่ตอนแช่น้ำออก แล้วใช้มือคึงแคะเมล็ดข้าว ซึ่งขณะนี้รากกล้าได้เกาะกันแน่น หรือ “การฝายกล้า” โดยจะแคะเมล็ดข้าวให้แยกออกจากกัน จึงนำเอาเมล็ดข้าวไปหว่านยังแปลงกล้าที่เตรียมไว้

การหว่านกล้า แปลงกล้าข้าวเหนียวก็จะหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียว ส่วนเมล็ดพันธุ์ข้าวเจ้าก็จะหว่านเฉพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวเจ้า และแปลงกล้าแต่ละแปลง ยังแยกเป็นแปลงกล้าข้าวแต่ละชนิดพันธุ์ด้วย

7.3 การปักดำ และการดูแลรักษาแปลงข้าว

ปลายเดือน 8 ถึงเดือน 9 (เดือนกรกฎาคม – สิงหาคม) ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนตกต่อเนื่อง และเป็นช่วงที่ชาวบ้านเริ่มลงมือปักดำนา ชาวบ้านแต่ละครอบครัวก็จะเร่งมือปักนาข้าวของตนเองให้เสร็จ ต้นกล้าที่จะใช้เป็นข้าวพันธุ์ ในระหว่างปักดำ ชาวบ้านก็จะคอยคัดต้นข้าวพันธุ์อื่นที่ปนมาด้วยออกไปพร้อมกับการปักดำ

เมื่อปักดำเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะมันมนา เพื่อดูน้ำในนาแต่ละแปลง พร้อมกับตรวจสอบสภาพคันนา ว่ามีรอยรั่วหรือเปล่า ซึ่งหากมีรอยรั่ว ส่วนมากก็จะเกิดจาก ฐูปู รูปตาไหล หรือรูหนู ที่เสาะคันนาทะลุ หากมีรอยรั่วชาวบ้านก็จะใช้จอบขุดดินมาอุดรอยรั่วนั้นไว้ ให้สนิท ส่วนแปลงไหนที่มีน้ำมาก ก็จะระบายน้ำจากแปลงนั้นไปยังแปลงนาที่มีน้ำน้อย

ขณะที่ดูระดับน้ำ ชาวบ้านก็จะดูต้นข้าวที่ปลูกไว้ด้วยว่า ต้นข้าวติดดีหรือเปล่า หรือผืนนามีช่องว่าง ซึ่งช่องว่างอาจเกิดจากต้นข้าว ในขณะที่ปักดำไม่แน่น และแปลงนามีน้ำเยอะ ต้นกล้าก็จะถอนขึ้นเอง หรือบางครั้งก็เกิดจากการกัดกินต้นข้าวของบรรดาปูนา หนู เมื่อเจอช่องว่างในแปลงนา ชาวบ้านก็จะนำเอากล้าที่ได้สำรองไว้ มาปักดำเสริมอุดช่องว่างให้เต็มทั่วทั้งแปลงนา

เมื่อต้นข้าวติด ต้นข้าวจะเริ่มผลิใบออก ร่องรอยการตัดใบในช่วงที่เป็นมดกล้า ยามนี้ใบข้าวก็จะงอกยาวเหมือนครั้งที่ยังไม่มีมดกัดใบออก

หนึ่งเดือนผ่านไป ข้าวที่ปักดำไว้กอละ 3 – 5 ต้น ก็จะเริ่มแตกกอ เป็น 15 – 20 และ 30 – 40 ต้น ตามลำดับ ขณะที่ข้าวกำลังแตกกอชาวบ้านก็จะนำฟ่อนไปหว่าน หรือไม่ก็จะใช้ปุ๋ยเคมีหว่าน เพื่อเร่งให้ต้นข้าวแตกกอ

การดูแลต้นข้าวช่วงนี้ ชาวบ้านจะดูระดับน้ำตามแปลงนา และดูสภาพต้นข้าวว่า มีการเกิดโรคหรือเปล่า ซึ่งโรค ที่มักจะเกิดกับข้าวในช่วงนี้ได้แก่ โรคใบไหม้ เพลี้ยไฟ หนอนกอ เป็นต้น หากเกิดโรคใบไหม้

หรือเปลี้ยไฟ ชาวบ้านก็จะนำฝูงไปหว่านในบริเวณที่เกิดโรค ส่วนข้าวที่เป็นหนอนกอชาวบ้านก็จะถอนต้นข้าวถอนทิ้ง พร้อมกับฆ่าหนอนข้างในกอข้าวไปด้วย การดูแลแปลงนา ชาวบ้านยังคงคอยตามคันนาออกด้วย เพื่อไม่ให้หญ้าเลื้อยลงไปแปลงนา พร้อมกับการถอนต้นข้าวชนิดอื่นที่เกิดปะปนมาออกไปด้วย

ย่างเข้าสู่เดือนสิบ (เดือนกันยายน) ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวคอเริ่มสุก (ข้าวอายุสั้น จะออกรวงเร็วกว่าข้าวหอมมะลิ) ก็เป็นช่วงที่ชาวบ้านจะทำบุญข้าวประดับดิน ข้าวคอซึ่งส่วนมากจะเป็นข้าวเหนียว ชาวบ้านก็จะเกี่ยวข้าวเหนียวที่เริ่มสุก มาทำเป็นข้าวเฒ่า สำหรับถวายพระ และใส่ในห่อข้าวสาทร

การแจกข้าวสาทร ในเช้าวันทำบุญ ชาวบ้านจะจัดเตรียม ข้าว ปลา พริกเกลือ มัน ขนم ยาสูบ กำหมาก และมีการทำข้าวแลกงาด้วย (ข้าวเหนียวหนึ่งสุกคั่วคลุกให้เข้ากันกันเมื่งที่คั่วสุก และใส่น้ำอ้อย) ไว้เป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งก็จะแบ่งใส่ห่อข้าวใหญ่ แล้วนำไปถวายพระแต่เช้าในทันจังหวัรย์ (พระทานอาหารเช้า เรียกว่า ฉันทจังหวัรย์) เมื่อถวายพระเสร็จ แม่บ้านก็จะกลับมาทำห่อข้าวสาทร โดยจะนำเอาอาหารต่าง ๆ ที่เตรียมไว้แบ่งใส่ในแต่ละห่อให้มีครบทุกห่อ จากนั้นก็จะนำไปถวายเพลพระที่วัด เมื่อถวายพระเสร็จแล้ว ก็จะรองจนพระฉันทเพลเสร็จ ก็จะนำเอาห่อข้าวสาทรกลับมาบ้าน เพื่อให้พ่อบ้าน นำเอาห่อข้าวสาทรไปแขวนที่นา โดยจะแขวนห่อข้าวสาทรไว้ตามต้นไม้ใหญ่ตามมุมแปลงนา และตามเถียงนา การแขวนข้าวสาทรพ่อบ้านก็จะเรียก ผีพ่อ ผีแม่ ผีบรรพบุรุษ ผีไร่ ผีนา และตาแฮก มากินข้าวสาทร พร้อมกับขอพรให้ข้าวออกรวงใหญ่ ๆ ได้ข้าวเต็มเล้า เต็มฉาง ทำนาได้ข้าวเยอะ ๆ

7.4 การเก็บเกี่ยว

ย่างเข้าเดือน 11 (พฤศจิกายน) เดือน 12 (ธันวาคม) เป็นช่วงที่จะต้องเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งการเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านจะนิยมอพยพครอบครัวไปปลูกเพิงพักชั่วคราวในแปลงนา ชาวบ้านจะใช้เกี้ยวในการเกี่ยวข้าว ซึ่งจะทำให้การเกี่ยวข้าวไปเรื่อย ๆ เช่น เกี่ยวข้าวแปลงนี้เสร็จ แล้วย้ายไปเกี่ยวข้าวอีกแปลงหนึ่ง การเกี่ยวข้าวชาวบ้านจะเกี่ยวแล้ววางไว้เป็นกอง ๆ กองข้าวโดยทั่วไปจะมีขนาด 5 กำมือคนเกี่ยว กองรวมกันเป็น 1 ฟ่อน ส่วนข้าวที่เกี่ยวเสร็จนั้นจะปล่อยให้ตากแดด 3 – 5 วัน แล้วจึงจะทำการมัด การมัดข้าวพ่อบ้านก็จะตื่นแต่เช้า เพื่อมามัดข้าว หรือบางครั้งครอบครัวที่มีลูกชายที่โตเป็นหนุ่ม ก็จะเป็นคนหาบข้าวไปกองไว้ในลาน ก่อนแดดจะร้อน การมัดข้าวและการหาบข้าวจะทำกันในช่วงเช้า เนื่องจากข้าวที่เกี่ยวเสร็จ และตากแดดมาหลายวันบริเวณคอรวงข้าวจะแห้งกรอบ ช่วงเวลาเช้า เป็นช่วงที่ข้าวยังมีความชื้นจากน้ำค้าง น้ำหมอกอยู่ การมัดหรือหาบข้าวช่วงก่อนแดดร้อน จะทำให้เมล็ดข้าวไม่ร่วงหล่น

“ลานข้าว” คือสถานที่ ที่เตรียมไว้สำหรับนวดข้าว ลานข้าวทำขึ้นในพื้นที่นา ด้วยการตัดต่อซังข้าวออกให้หมด แล้วทำการปรับให้พื้นดินเสมอรียบกันมากที่สุด จากนั้นใช้มูลควาย (ไม่ใช้มูลวัว) ที่ยังใหม่ ๆ ยังเปียกอยู่ มาผสมกับดินเหนียวและน้ำขำให้ละเอียด แล้วใช้ราดให้ทั่วบริเวณที่เตรียมไว้ ทิ้งไว้วัน ถึงสอง

วันให้แห่งสนิท จากนั้นก็จะทำพิธี “ปรังลาน” หลังจากปรังลานข้าวเสร็จ จึงจะสามารถนำข้าวที่มัดเสร็จแล้ว มากองในลานข้าวได้

การขนข้าวมากองรวมกันไว้ในลานข้าว ชาวบ้านจะแยกข้าวออกเป็นกอง ๆ ข้าวเหนียวก็จะกองรวมกันเฉพาะข้าวเหนียว ส่วนข้าวเจ้าก็จะกองรวมกันเฉพาะข้าวเจ้า ส่วนข้าวที่จะเก็บเอาไว้ทำพันธุ์ก็จะแยกกองไว้ต่างหาก ซึ่งจะมีทั้งกองข้าวเหนียวที่จะเอาไว้ทำพันธุ์ข้าว และกองพันธุ์ข้าวเจ้า

เมื่อนวดข้าวเสร็จ ชาวบ้านก็จะนำเอาเมล็ดข้าวที่จะใช้เป็นพันธุ์ข้าว แยกเก็บต่างต่างหาก โดยจะเก็บเมล็ดข้าวพันธุ์ใส่ในภาชนะ เช่น กระชูด กระบุง กระสอบ ตะกร้า ฮิ้น และนำไปเก็บไว้ในที่ร่ม จนกระทั่งถึงฤดูกาลทำนาในปีต่อไป จึงจะนำเอาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เก็บไว้นั้น มาฝัดเอาฝุ่น และข้าวลีบออก แล้วจึงนำไปใช้เพาะปลูกต่อไป

8. ข้อมูลการส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ข้าวของทางราชการ

เมื่อประมาณ 30 ปี มาแล้ว (ช่วงปี 2514 – 2520) ซึ่งเป็นช่วงที่หน่วยงานราชการได้เข้ามาสำรวจพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี รวมทั้งพื้นที่ตำบลศรีสว่าง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ก็เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ในแผนการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จนในปี 2522 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินงานตามแผนพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ มีการตั้งอนุกรรมการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวม 7 คณะ ดำเนินการตามแผนแม่บท 4 ฉบับ ระหว่างปี 2524 – 2544 โดยได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ที่อำเภอสุวรรณภูมิ เพื่อดำเนินการในระดับพื้นที่

ข้าวหอมมะลิ ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลศรีสว่างมีการนำเข้ามาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2523 หลังจากน้ำท่วมใหญ่ (น้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2521) ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันที่รัฐบาลเริ่มนำเอาแผนแม่บทการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้มาใช้ดำเนินงาน

ปี 2541 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เริ่มแผนงาน 4 ปี (2541 – 2544) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการปลูกข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้มีเป้าหมายที่จะเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิจาก 260 กก. ต่อไร่ เป็น 550 กก. ต่อไร่ ซึ่งจะทำได้จะทำให้สามารถผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดีได้เพิ่มขึ้นจาก 364,000 ตัน เป็น 770,000 ตัน โดยแบ่งเป็นแผนการดำเนินงานออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ปีที่ 1 (2541) ส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่ 400,000 ไร่ ของผืนนาที่ปรับปรุงแล้ว โดยคาดหมายว่า จะทำให้ผลผลิตข้าวหอมมะลิสูงประมาณ 400 กก. ต่อไร่ ทั้งนี้โดยใช้งบประมาณ 358.490 ล้านบาท

³ อ้างจาก : อาริวรรณ คุณันเทียะ และ ศิราพร เป๊ะแสง : ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน : ศึกษาเรื่อง “ทุ่งกุลากับการปฏิวัติเขียว” :

สนับสนุนโดย สกว. : ธันวาคม 2546

ปีที่ 2 (2542) ส่งเสริมให้มีการปลูกข้าวหอมมะลิในพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก 500,000 ไร่ รวมเป็นพื้นที่ 900,000 ไร่ โดยจะทำให้ผลผลิตเฉลี่ยสูงขึ้นเป็น 450 กก. ต่อไร่ ทั้งนี้โดยใช้งบประมาณ 1,180.336 ล้านบาท

ปีที่ 3 (2543) ขยายพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิ เพิ่มอีก 500,000 ไร่ โดยจะทำให้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยสูงขึ้นเป็น 500 กก. ต่อไร่ โดยใช้งบประมาณดำเนินการ 1,244.016 ล้านบาท

ปีที่ 4 (2544) กระทรวงเกษตรคาดหมายว่า พื้นที่ปลูกข้าวทั้ง 1.4 ล้านไร่ จะเข้ามาอยู่ในโครงการนี้ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายการเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิให้ได้ถึง 550 กก. ต่อไร่ โดยใช้งบประมาณในปี (2544) 542.843 ล้านบาท

โครงการส่งเสริมและพัฒนาข้าวหอมมะลิ ของกระทรวงเกษตรในช่วงปี 2541 – 2544 ใช้งบประมาณไปทั้งสิ้น จำนวน 3,425.685 ล้านบาท โดยงบประมาณได้ใช้ไปกับการปรับระดับแปลงนาให้เหมาะสมกับเครื่องจักรกลการเกษตร จำนวน 1,590 ล้านบาท

แม้ว่ากระทรวงเกษตรจะใช้งบประมาณไปจำนวนมหาศาล เพื่อส่งเสริมให้มีการเพิ่มผลผลิต และขยายพื้นที่การผลิตข้าวหอมมะลิ แต่ต่อมากลับมีปัญหาที่เกิดขึ้นกับข้าวหอมมะลิ คือ ข้าวหอมมะลิคุณภาพด้อยลง ขาดความหอม และนุ่ม ซึ่งมีสาเหตุประการหนึ่งมาจาก มีการปลอมปนของเมล็ดพันธุ์ข้าวชนิดอื่นในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว ซึ่งชาวบ้านส่วนมากจะนิยมใช้รถเกี่ยวข้าวเก็บเกี่ยวผลผลิต ในการเกี่ยวข้าวโดยรถเกี่ยวจะมีเมล็ดพันธุ์ข้าว ชนิดอื่น จากแปลงนาของคนอื่น หรือบางคนก็มีการปลูกข้าวหลายชนิดในแปลงนา ทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวเหล่านั้นติดค้างมากับรถเกี่ยวข้าว แล้วมาปลอมปนกับข้าวหอมมะลิ ทำให้เกิดการกลายพันธุ์ และการปะปนของข้าวชนิดอื่นไปกับหอมมะลิ

ดังนั้นภาครัฐ โดยกรมวิชาการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้เข้าร่วมในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ให้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิโลก โดยการยกระดับคุณภาพข้าวหอมมะลิให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยใช้แนวทางการเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์คุณภาพดีให้กับเกษตรกรปลูกแทนข้าวหอมมะลิเดิมที่กลายพันธุ์

กรมวิชาการเกษตร รับผิดชอบหลัก ในการผลิตเมล็ดพันธุ์หลักข้าวขาวดอกมะลิ 105 หรือข้าวหอมมะลิพันธุ์ดี ให้เกษตรกรในพื้นที่ปลูก ประมาณปีละ 60 ตัน รวมทั้งเตรียมวิจัยข้าวคุณภาพพันธุ์ใหม่ผลผลิตสูง มีความทนทานต่อความแห้งแล้ง และให้คุณภาพใกล้เคียงข้าวหอมมะลิ เพื่อส่งให้เกษตรกรปลูก เพื่อเพิ่มปริมาณข้าวให้สูงขึ้น

กรมส่งเสริมการเกษตร จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ตำบลละหนึ่งแห่ง เพื่อกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิคุณภาพดี รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น

โครงการนี้เริ่มมาตั้งแต่ปีการผลิต 2543 / 44 และสิ้นสุดในปีการผลิต 2546 / 47 รวมเวลา 4 ปี ตั้งเป้าหมายไว้ว่าแต่ละตำบลจะมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิคุณภาพดี 4,000 ไร่ ต่อหนึ่งตำบล และสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิได้ 450 – 500 กก. ต่อไร่ โดยในปี 2543 ได้มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน 925 ศูนย์ และในปี 2544 อีก 454 ศูนย์ แต่ละศูนย์จะมีแปลงสาธิตการเพาะปลูกประมาณ 200 ไร่ ต่อตำบล

ขณะเดียวกันในปัจจุบันกรมส่งเสริมการเกษตรมีศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวนทั้งสิ้น 23 ศูนย์ทั่วประเทศ ทำหน้าที่ผลิตเมล็ดพันธุ์หลัก และแจกจ่ายไปยังศูนย์ขยายพันธุ์พืช เพื่อขยายเมล็ดพันธุ์ส่งไปให้เกษตรกรสำหรับปลูกต่อไป

ต่อมาได้มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน เพื่อให้เข้ามาทำหน้าที่แจกจ่ายพันธุ์ข้าวให้เกษตรกรในชุมชนปลูก ซึ่งเริ่มมีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2545 ปัจจุบันมีศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในชุมชน จำนวนกว่า 4,000 แห่ง และตั้งเป้าจะขยายให้เกิดขึ้น 14,000 ศูนย์ทั่วประเทศ ภายในปี 2549

เป้าหมายของโครงการส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน คือ การเพิ่มกำลังการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีขายให้เกษตรกร โดยตั้งเป้า 200,000 ตัน ต่อปี เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ เนื่องจากมีการประเมินว่า แต่ละปีเกษตรกรมีความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 900,000 – 1,000,000 ตันต่อปี ในขณะที่กรมส่งเสริมการเกษตรสามารถผลิตได้เพียง 50,000 ตัน ต่อปี นั่นคือ ต้องการเพิ่มผลผลิตจากเงินให้ได้ถึง 4 เท่า

ข้อจำกัดของหน่วยงานรัฐในการเพิ่มขีดความสามารถ ที่จะผลิตเมล็ดพันธุ์ให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกรมีจำกัด กระทรวงเกษตร ฯ โดยกรมวิชาการเกษตร จึงได้ร่วมมือกับภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจการเกษตร ให้เข้ามามีบทบาทในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทดแทนหน่วยงานรัฐเพิ่มมากขึ้น

ขณะที่ภาคธุรกิจก็มองเห็นผลประโยชน์มหาศาลในการเข้ามาเป็นผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตขึ้น จะถูกนำไปจดทะเบียนลิขสิทธิ์ก่อนจำหน่าย

9. แนวโน้มธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว

ปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศนโยบาย “ครัวไทย สู่ครัวโลก” ด้วยหวังที่จะส่งผลผลิตทางการเกษตร ส่งไปจำหน่ายในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ ที่กำลังมีความต้องการของตลาดต่างประเทศ

จังหวัดร้อยเอ็ดได้รับเอานโยบายดังกล่าวมาแปรสู่การปฏิบัติ ภายใต้โครงการ “การผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี สู่ตลาดโลก” ในปี 2548 รัฐบาลได้อุดหนุนงบประมาณจำนวนกว่า 100 ล้านบาท ให้กับจังหวัดเพื่อใช้ในการผลิตข้าวหอมมะลิให้ได้คุณภาพ

⁴จังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิ 1,450,000 ไร่ ได้ผลผลิตข้าวเปลือกปีละ 488,000 ตัน เฉลี่ยผลผลิตไร่ละ 365.55 กก. ต่อไร่ ขณะที่เกษตรกรโดยทั่วไปต้องใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกประมาณ ไร่ละ 30 กก. นั้นหมายถึงความต้องการของเกษตรกรที่ต้องใช้เมล็ดพันธุ์จำนวน 43,500 ตัน เพื่อใช้ปลูกให้ทั่วทั้งพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเพียงแค่พื้นที่ส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีการปลูกข้าวหอมมะลิ ในขณะที่ศักยภาพของหน่วยงานราชการ ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งปีได้เพียง 50,000 ตัน ต่อปี ซึ่งเมล็ดพันธุ์จำนวนนี้จะถูกจัดส่งไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ปลูกข้าวหอมมะลิทั่วประเทศ

ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่กลุ่มธุรกิจการเกษตร จะเข้ามาเป็นผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ส่งให้แก่เกษตรกร เพื่อสนองตอบต่อนโยบายทั้งของรัฐบาล และจังหวัดร้อยเอ็ด นั้นหมายถึงว่าธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ กำลังมีแนวโน้มที่จะถูกควบคุมโดยภาครัฐกิจ

หากย้อนกลับมาดูถึงระบบการปลูกข้าวหอมมะลิ จะทำให้พบว่า ต้นทุนของการผลิตข้าวหอมมะลิ ส่วนหนึ่งมาจากการซื้อเมล็ดพันธุ์ จึงทำให้ต้นทุนสูงขึ้น และกำลังเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรที่กำลังประสบอยู่ นโยบายการเพิ่มการผลิตข้าวหอมมะลิ ผลประโยชน์ที่แท้จริงจึงไปตกอยู่กับบรรดากลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นส่วนมาก เกษตรกรยังคงต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่จะเพิ่มขึ้นอีก จากการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวมาปลูก นอกจากนี้แล้วยังไม่มีหลักประกันใด หรือมาตรการใดที่จะออกมาควบคุม ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าว รวมทั้งปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ด้วย นโยบายการส่งเสริม หรือการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิ ที่ผ่านมาไม่ได้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกร เพราะนับจากปี 2541 เป็นต้นมา รัฐบาลได้วางแผนที่จะส่งเสริมเกษตรกรผลิตข้าวจากไร่ละ 260 กก. ให้เป็น 550 กก. ต่อไร่ ในปี 2544 ที่ผ่านมา แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันรัฐต้องสูญเสียงบประมาณไปถึง 3,425.685 ล้านบาท ซึ่งหมดไปเพราะการใช้ปรับสภาพแปลงนาเพื่อรองรับเครื่องจักรกลการเกษตรถึง 1,590 ล้านบาท แต่ผลผลิตที่ได้อยู่ในระดับเฉลี่ย 365.54 กก. ต่อไร่

นโยบายการผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี สู่ตลาดโลก ของจังหวัดร้อยเอ็ด จึงไม่มีอะไรที่แตกต่างไปจากนโยบายเมื่อปี 2541 เลย เหมือนกับการย่ำเดินบนทางเส้นเดิมซึ่งได้ล้มเหลวมาแล้ว แต่ครั้งนี้อาจจะมีกลุ่มที่ได้ประโยชน์ก็จะเป็นกลุ่มผู้ผลิตพันธุ์ข้าว ขณะที่เกษตรกรต้องเตรียมตัวที่จะแบกรับต้นทุนการดำเนินงานที่จะสูงขึ้น อันเกิดจากการซื้อเมล็ดพันธุ์มาใช้เพื่อเพาะปลูก

10. องค์ความรู้ “กระบวนการผลิตแนวข้าวปลูก”

ในอดีตชาวนาจะทำการเลือกเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเก็บไว้สำหรับเป็นแนวข้าวไว้ปลูกในปีต่อไป การคัดเลือกแนวข้าวปลูกจะมีวิธีการคัดเลือกตั้งแต่ข้าวยังอยู่ในแปลงนา โดยจะมันไปดูอยู่เป็นประจำ เมื่อเห็นว่าข้าวที่ปลูกแปลงไหนงามก็จะหมายตาไว้ ว่าจะต้องเอาแปลงนี้ในการเป็นแนวข้าวใช้ในปีต่อไป ส่วน

⁴ อ้างจาก : สำนักงานการเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ด : การผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพดี สู่ตลาดโลกของจังหวัดร้อยเอ็ด : กันยายน 2547

ใหญ่แล้ว จะเก็บข้าวไว้ทำพันธุ์ไม่มาก เพราะวิธีการทำส่วนใหญ่เป็นการทำนาคำ จึงไม่ต้องใช้ข้าวปลูกมาก จึงนิยมใช้ข้าวจากแปลงที่ตกกล้าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะดีกว่าแปลงนาที่ใช้ตกกล้าข้าวเหนียวก็จะเอาพันธุ์ข้าวเหนียว แปลงตกกล้าข้าวเจ้าก็จะเลือกพันธุ์ข้าวเจ้าเลย หรือหากไม่เลือกจากแปลงตกกล้าก็จะเลือกจากการเดินทั่วทั้งแปลงนาแล้วข้าวงามสม่ำเสมอดี รวงงามไม่มีข้าวตายดอกขาว ไม่เป็นโรค ก็จะหมายความว่า จะเลือกแนวข้าวจากแปลงนี้

การเลือกที่มาของแนวข้าว

แนวข้าวปลูกในบางครั้งก็เอาข้าวเจ้าของ แต่หลายครั้งต้องเปลี่ยนจากเพื่อนบ้าน เพราะข้าวเจ้าของเริ่มจะแข็งหรือกลายพันธุ์ กินไม่อร่อย จะขอเปลี่ยนจากเพื่อนบ้านที่ข้าวเขาหอมงามอ่อนนุ่มกินอร่อย ก็จะดักเอาข้าวเจ้าของไปเปลี่ยน ตะกร้าต่อตะกร้า ไม่ได้ซึ่งเป็นกิโกลัม ก็จะเปลี่ยนมาพอที่จะทำนาข้าวเหนียวในปีนั้น ๆ คืออาจจะประมาณ 2 ตะกร้า พอสำหรับนาประมาณ 5 – 10 ไร่ ในการทำนาข้าวเหนียว สำหรับการทำนาคำจะไม่เปลี่ยนแนวข้าวปลูกมากนัก

การเตรียมแปลง

การเตรียมแปลงเพาะปลูกแนวข้าว ต้องดูลักษณะแปลงที่มีการควบคุมระบบน้ำได้ดี กำจัดวัชพืชหญ้า และควบคุมโรคแมลงได้ดี และต้องเป็นแปลงที่ไม่เคยมีโรคระบาดมาก่อน ที่ตั้งของแปลงนาต้องเข้าออกง่ายดูแลได้ทั่วถึง

การเลือกแปลงตกกล้า

เมื่อถึงฤดูกาลทำนาแล้ว ก็จะเลือกแปลงที่ตกกล้าหรือแปลงเพาะกล้า โดยเลือกจากแปลงที่ระบายน้ำได้ดี เป็นแปลงที่เคยตกกล้าข้าวเหนียวมาก่อนหรือปีที่แล้วปลูกข้าวเหนียว หรือถ้าเป็นแปลงที่จะตกกล้าข้าวเจ้าก็ต้องเลือกแบบเดียวกันคือ ต้องตกกล้าข้าวเจ้าและทำนาข้าวเจ้ามาก่อน มีน้ำขังก่อนโดยจะเริ่มไถนาสุดไว้ก่อนเพื่อนเพื่อให้หญ้าตายก่อน ซึ่งเป็นแปลงที่ได้เอาฝุ่นมาใส่ไว้แล้ว ก่อนไถต้องมีการกระจายฝุ่นให้ ทั่วทั้งแปลงแล้วจึงไถกลบ

การเตรียมแนวข้าวตกกล้า

เมื่อเลือกแปลงที่จะตกกล้าได้แล้วและมีการไถนาสุดไว้แล้ว ประมาณ 15 วัน ก็จะเอาแนวข้าวปลูกที่เตรียมไว้มาแช่น้ำ ซึ่งจะเริ่มจากเอาแนวข้าวมาทำความสะอาดโดยการฟัดเอาเมล็ดลีบออก แล้วใส่ตะกร้าไปแช่น้ำตรงมุมแปลงนาตรงที่มีน้ำมากให้น้ำท่วม โดยในครั้งแรกจะเอาตะกร้าลงแช่น้ำ แล้วเอามือชาวให้เมล็ด

ข้าวที่ลืบทหรือไม่สมบูรณ์ลอยขึ้นมาเหนือน้ำเพื่อให้ลอยทิ้งไป อีกวิธีการหนึ่งซึ่งทำมาในช่วงหลังนี้คือ เอาแนวข้าวที่เตรียมไว้ลงไปแช่ในโอ่งน้ำเลย จะสะดวกไม่ต้องหาบไปทุ่งนา เอาข้าวลงไปแช่ทั้งหมด โดยแช่น้ำไว้ 1 คืน กับอีก 1 วัน จึงตักเมล็ดข้าวที่แช่น้ำออกใส่ตะกร้าหรือกระสอบ ถ้าใส่กระสอบมัดปากกระสอบให้เรียบร้อยแล้วเก็บไว้ในที่ร่ม ส่วนถ้าใส่ตะกร้าให้เอาชีควาย หรือฝุ่นคลุมข้างบนปากตะกร้าแล้วเก็บในที่ร่มเหมือนกัน ทิ้งไว้ประมาณ 2 วัน 2 คืน ให้สังเกตดูเมล็ดข้าวจะมีสีขาวเล็ก ๆ พอพ้นจากเปลือกข้าวให้เห็นซึ่งชาวบ้านเรียกว่าข้าวแตกหมากจาก (แต่คล้ายเม็ดกระจับ) หรือแตกมกจับ ก็เป็นการพร้อมที่จะนำไปหว่านในแปลงที่ได้เตรียมไว้

การเตรียมแปลงตกกล้า การตกกล้า(หว่านกล้า) ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

การตกกล้าผิง เป็นลักษณะว่าแปลงเพาะกล้าหรือแปลงตกกล้าที่เราเลือกไว้แล้ว ไม่มีน้ำ ก็จะเริ่มจากการไถแปร ซึ่งการไถแปรนี้จะแตกต่างจากการไถในครั้งแรกคือไถแปรจะเริ่มไถตรงกลางแปลง โดยดินที่ไถจะลึมหือหรือกลบเข้าตรงกลางแปลง ส่วนการไถจะดินจะลึมหือหรือกลบทางด้านนอกของแปลง ตรงกลางแปลงจะเป็นร่อง ส่วนการไถแปรตรงกลางแปลงจะไม่เป็นร่อง ไม่ว่าจะใช้รถไถหรือควายไถก็จะเหมือนกันเมื่อไถเสร็จแล้วก็จะทำการคราด เพื่อให้ดินที่เป็นขี้ไถแตกกระเอียดและเป็นการกำจัดวัชพืชด้วย และเป็นการทำให้ดินเรียบสม่ำเสมอ แล้วเก็บหญ้าออก แล้วทำร่องรอบๆ แปลงกล้าเพื่อที่จะได้ระบายน้ำออกเมื่อมีน้ำมาก

การตกกล้าน้ำท่วม เป็นการเตรียมแปลงที่คล้ายกัน จะแตกต่างกันในช่วงที่มีการคราดให้ดินแตกดีแล้วจะทำการมอดดินให้เรียบโดยการนำไม้ไผ่มามัดใส่ลงคราดแล้วการคราดไปรอบ ๆ ให้ดินมีความสม่ำเสมอจนดีแล้ว จึงได้หยุดคราด แล้วทำร่องรอบ ๆ แปลงตกกล้า สำหรับการตกกล้าแปลงน้ำท่วมนี้ต้องรอให้ดินแข็งตัว หรือที่ชาวบ้านเรียกดินกล้ำสักประมาณ 1 - 2 ชั่วโมงจึงจะทำการหว่านกล้าได้ ถ้าหากดินยังไม่แข็งตัวเมื่อหว่านเมล็ดข้าวลงไปจะทำให้เมล็ดข้าวลงลึกมากเกินไป จะทำให้รากกล้างลึกจะเป็นปัญหาในการถอน จะถอนกล้ายากกล้ารากจะขาดเกิดการเสียหาย

การหว่านกล้า จะเป็นพ่อบ้านหรือลูกชายในการหว่าน โดยจะนำเมล็ดข้าวที่จะหว่านใส่ในตะกร้าหรือครุ้ง จะห้อยมือซ้าย(ถ้าเป็นคนที่มีความถนัดมือขวา) จะเอามือขวากำเมล็ดข้าวไว้แล้วเดินถอยหลังหว่านเมล็ดข้าวโดยหงายมือขึ้น และจะเดินตรงกลางแปลงถอยหลังไปเรื่อย ๆ จะหมดแปลง ซึ่งพ่อบ้านหรือผู้หว่านกล้าจะต้องคำนวณเองหรือกะเองว่ากล้าที่จะขึ้นนี้จะมีจำนวนเท่าไร โดยจะใช้ความสามารถเฉพาะตัว เพราะถ้าหว่านได้หนาจะทำให้ต้นกล้าที่เกิดขึ้นกลีบเล็กแต่จะถอนง่าย ส่วนถ้าหว่านกล้าห่างเกินไปจะทำให้ต้นกล้ากลีบใหญ่ แต่จะถอนยากเพราะรากมาก ถอนแล้วจะทำให้ลำต้นกับรากขาดออกจากกัน

ทำให้เสียไม่สามารถใช้ได้หรือที่ชาวนาเรียกว่ากล้าขาดหัวโคน นำไปปลูกไม่ได้ ดังนั้นคนที่หว่านกล้าต้องอาศัยความชำนาญพอสมควร

การดูแลรักษาแปลงกล้า

การรดน้ำออกจากแปลงตกกล้า เมื่อหว่านกล้าเสร็จแล้วต้องปล่อยให้ น้ำขังประมาณ 1 คืน 1 วัน จึงระบายน้ำออก เพื่อให้ข้าวตั้งตัวได้ ซึ่งระยะที่เราทิ้งให้น้ำขังนี้ น้ำจะใส ซึ่งแสงแดดส่องถึงเมล็ดข้าวที่อยู่บนดินทำให้เกิดการเจริญเติบโตได้ แต่ถ้าแฉะน้ำหลายวันก็จะทำให้เสียหายได้ จึงต้องรีบระบายน้ำออก โดยร่องที่เราทำไว้ครั้งแรกนั้น แต่ถ้าน้ำมากระบายไม่ออก ชาวนาก็จะอุปกรณ์ช่วยโดยการใช้ “คันโซ่” คันโซ่เป็นอุปกรณ์รดน้ำออกจากแปลง โดยทำจากไม้ไผ่สาน และมีด้ามจับ โดยมือข้างหนึ่งจะจับตรงกลางคันโซ่ อีกข้างหนึ่งจะจับด้าม แล้วจะย่อเข่าลงตักน้ำแล้วยกขึ้นส่งไปข้าวหน้า จะทำอย่างนี้น้ำน้ำหมดแปลงหรือแห้งเห็นเมล็ดข้าว ส่วนแปลงไหนที่มีน้ำมาก คนรดน้ำจะเหนื่อยทำไม่เสร็จง่าย ก็จะมีอุปกรณ์เสริมอีกตัวคือ “ไม้สามขา” ไม้สามขา จะตั้งตรงมุมแปลงตกกล้าตรงที่มีความลึกของน้ำมากที่สุด แล้วเอาเชือกผูกคันโซ่กับไม้สามขาตรงกลางไม้ โดยให้คันโซ่ห้อยลงมาตรงกลางไม้ แล้วคนที่รดน้ำจากตากกล้าจะยืนอยู่ตรงปลายจับด้ามคันโซ่ตักน้ำแล้วโยกไปข้างหน้า ทำแบบนี้จะง่ายกว่าไม้ใช้ไม้สามขา ไม่เหนื่อยมาก

การใส่ปุ๋ย เมื่อข้าวตั้งตัวได้แล้วประมาณ 7 – 10 วัน จะเอาฝุ่นไปใส่กล้าโดยจะเป็นฝุ่นละเอียดใส่ให้ทั่วแปลงกล้าแล้วระบายน้ำเข้าประมาณครึ่งต้นกล้า ให้ต้นกล้าเจริญเติบโต เมื่อต้นกล้าอายุได้ประมาณ 20 วัน ก็ใส่ปุ๋ยเคมีอีกครั้งหนึ่งโดยจะใส่ปุ๋ยประมาณ 3 - 5 กิโลกรัม และอีกประมาณ 8 - 10 วันก็จะถอนกล้าไปปักดำได้ มีบางคนบอกว่าการหว่านปุ๋ยเคมีต้องหว่านก่อนการถอนกล้าประมาณ 3 วันจะทำให้ถอนกล้าง่าย เพราะรากกล้าจะงอกใหม่ แล้วจะทำให้รากใหม่ยังไม่ยาวยังไม่จับดินมากจึงง่ายในการถอน และเป็นที่ยินยอมมากในการทำแบบนี้

การถอนกล้า อุปกรณ์ถอนกล้าโดยจะเตรียมการดังนี้คือ

ไม้ทุ้งกล้า หรือไม้ทอบกล้า มีลักษณะเป็นไม้แป้นเรียบส่วนใหญ่จะเป็นไม้เนื้อแข็งเช่น ไม้ยาง ไม้พะยอม มีความกว้างประมาณ 25 - 30 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 40 - 70 เซนติเมตร แล้วเจาะรูตรงกลางแผ่นไม้และมีไม้กลม ๆ ยาวประมาณ 1 เมตรมีความแหลมตรงปลายทำ เป็นขาตั้งปักดินไว้ ทอบ ต้นกล้าให้รากกล้ามีความเสมอกัน

ไม้ตอกมัดกล้า จะทำจากไม้ไผ่อ่อน ผ่าทำให้เป็นเส้น มัดไว้เป็นมัด ๆ จำนวนมัดละ 100 เส้น ใช้สำหรับมัดต้นกล้าหลังจากที่ทอบ รากกล้าสม่ำเสมอแล้วจะมัดห่างจากรากกล้าขึ้นมาประมาณ 20 เซนติเมตร หรือกล้างามมากก็จะประมาณ 30 เซนติเมตรไม่เกินนี้

ไม้หาบกล้า จะเป็นไม้ไผ่ยาวประมาณ 3 เมตร เพื่อใช้ในการหาบกล้าตากแปลงตกกล้าไปแปลงที่ใช้
คานา มีดปาดใบกล้า จะใช้สำหรับตัดยอดใบกล้าออกเพื่อไม่ให้ต้นกล้าอ่อนเพราะหักใบกล้าทำให้ต้นกล้า
ฟื้นตัวช้า จึงต้องตัดใบออกให้เหลือจากปลายยอดประมาณ 10 เซนติเมตร เพื่อเป็นการรองรับการออกยอด
ใบใหม่

การถอนกล้า ชาวนาจะเลือกวันพฤหัสบดีหลังจากเลี้ยงตาแขกแล้วจะเป็นการเริ่มการทำงานคานา โดย
ช่วงบ่ายหลังอาหารเที่ยงแล้ว ชาวนาก็จะแบกไม้หงบกล้าพร้อมถือดอกมัดกล้าออกไปทุ่งนาตรงแปลงต้นกล้า
โดยจะเอาไม้หงบกล้าปาดตรงทางทิศตะวันออก หรือทางทิศเหนือของแปลงกล้าจะเริ่มถอนกล้าโดยคนที่มี
ความถนัดขวาจะใช้มือขวาในการขุดต้นกล้ามือซ้าย จะจับต้นกล้าแล้วถอนขึ้นโดยดึงให้ราบกับพื้นดินจะ
ทำให้รากต้นกล้าขาดง่ายและดินติดรากน้อย เมื่อได้ต้นกล้าเต็มกำมือแล้วจะยกขึ้นเตะกับฝ่าเท้าหรือหน้า
แข้งแล้วแต่คนที่มีความถนัดต่างกัน จำนวน 2 – 3 ครั้ง แล้วล้างน้ำออกให้ดินที่ติดตรงรากให้ออกให้หมด
แล้วนำมาทอประกต้นกล้ามีความเสมอกัน ซึ่งจำอย่างนี้เมื่อได้ 2 กำแล้วจะนำมามัดรวมกันเป็น 1 มัดกล้า ตั้ง
ไว้ตรงที่มีน้ำขัง ถ้าแปลงกล้าไม่มีน้ำเมื่อมัดเสร็จต้องรีบเอามัดกล้าลงน้ำทันทีเพื่อป้องกันไม่ให้กล้าเหี่ยว ใน
ช่วงการถอนกล้านี้ชาวนาจะดูเรื่องต้นข้าวพันธุ์อื่นที่มีลักษณะลำต้น สี ไม่เหมือนกันจะถอนทิ้งหรือแม้แต่วัช
พืชก็ถอนทิ้งแยกออกให้เรียบร้อย

การปักคานา หลังจากมีต้นกล้าแล้วชาวนา จะเริ่มคานา โดยการใช้ไถนาไถแปร จะเริ่มจากตรงแปลง
นาวนออกไปเรื่อย ๆ ที่ชาวนาบอกว่าไถเป็นร่อง แล้วให้คราดดินให้เรียบเพื่อเอาหญ้าออกจากแปลงนา ข้าว
ที่เป็นข้าวเร็วกว่าจะเอาออก โดยเฉพาะแปลงที่มีการทำการเพาะปลูกข้าวต่างพันธุ์กันจะดูแลเป็นพิเศษ แต่ถ้า
พันธุ์เดียวกันต้นข้าวเร็วที่สมบูรณ์ก็จะถูกถึงมาปลูกรวมกันอีกครั้ง

แปลงที่มีน้ำมากเมื่อไถนาจะเกิดฟองและจะมีเศษวัสดุใบไม้ที่ไม่ย่อยสลายหรือหญ้า ฟางข้าวต่าง ๆ
จะลอยขึ้นมาเหนือน้ำและจะลอยไปออกันอยู่ตรงมุมแปลงนาหรือทางทิศที่ลมพัดไป ชาวนาก่อนคานาต้อง
เอาเศษวัสดุเหล่านี้ขึ้นบนคันนาทั้งหมดแล้วจึงปักคานา

การปักคานาจะเริ่มจากมือซ้ายอุ้มมัดกล้า โดยเอารากกล้าออกจากตัวเอาปลายกล้าเข้ามาหาตัว ลักษณะ
การอุ้มจะขนานกับพื้นดินโดยมัดกล้าจะวางอยู่บนแขนแล้วจะใช้มือซ้ายกำต้นกล้าไว้ ใช้มือขวาแบ่งต้นกล้า
ออกมาครั้งละ 3 - 5 ต้น แล้วช้อนขวามือรับต้นกล้าลงไปปักดินโดยใช้นิ้วโป้งและนิ้วชี้จับรากกล้าแล้วปักลง
ไปในดิน ถ้าเป็นพื้นที่ไม่มีน้ำต้องเอาดินปิดรากข้าวด้วย และจะหันหน้าไปทางทิศเหนือ โดยเมื่อนิ้วโป้งกับ
นิ้วชี้จับรากกล้า นิ้วก้อยจะจับรัดให้ต้นกล้ามีความตั้งตรง แล้วเดินถอยหลังไปเรื่อย ๆ จนถึงคันนา หรือจน
ตกหน้าแล้วจึงไปคานาน้ำใหม่ลงมาอีกทำเรื่อย ๆ จนเสร็จแปลงไป

⁵ “ตกหน้า” เป็นภาษาพื้นถิ่นอีสาน หมายถึง การปักคานา จนสุดแถวของแนวแปลงนา ในแปลงหน้านั้น ๆ แล้วจึงกลับมาเริ่มตั้งหน้าปักคานาแถวใหม่ต่อไป

การดูแลรักษาแปลงข้าว

เมื่อปักดำได้ประมาณ 7 - 10 วัน ต้นข้าวเริ่มตั้งตัวได้เริ่มออกไปใหม่ให้เห็น ชาวนาจะเริ่มใส่ปุ๋ยเคมีอีกรอบในปริมาณ 5 - 10 กิโลกรัม ตามแต่ปริมาณที่มีมากน้อย พร้อมทั้งถอนหญ้าด้วย สำหรับแปลงนาที่มีน้ำขังตลอดจะไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องหญ้ามากนัก ช่วงนี้จะดูแลเรื่องศัตรูข้าวอีกตัวคือ หนูนา มักจะกัดต้นข้าวที่อ่อน ๆ ชาวนาจะมีวิธีการแก้โดยการเอาขี้ไก่ไปโป้ววางไว้ตรงที่หนูนากัดต้นข้าวปุ๊บก็จะหนีไปไม่มากัดต้นข้าวอีก ช่วงนี้จะดูแลเรื่องโรคของต้นข้าวด้วย ถ้ามีมากจะต้องแจ้งให้กับเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอทราบเพื่อทางราชการจะให้คำแนะนำแก้ไขต่อไป

ช่วงนี้ชาวนาจะไปนาปล่อยคือไปใส่เบ็ด ไปเกี่ยวหญ้าตามคันนามาเลี้ยงสัตว์ เมื่อเจอดต้นข้าวที่ผิดปกติก็จะถอนทิ้งหรือถอนหญ้ามากก็จะทำการถอนทิ้ง และดูแลเรื่องระดับน้ำในแปลงนาด้วย ถ้ามากก็จะทำการระบายออกโดยการเอา ลอบ ไซ ไปกักปลาและปล่อยน้ำออก ซึ่งจะได้ทั้งปลาและเป็นการระบายน้ำด้วย รวมทั้งการใส่เบ็ดปลา เบ็ดกบ ใส่มอง ใส่ ตาข่าย ดักปลาไปด้วย

ช่วงข้าวตั้งท้อง ชาวนาจะใส่คอก หรือปุ๋ยชีวภาพอีกครั้งเพื่อกระตุ้นให้เมล็ดข้าวสมบูรณ์มากขึ้น หลังจากใส่ปุ๋ยแล้ว ก็จะดูแลเรื่องระดับน้ำจนข้าวออกรวง จะดูรวงที่ออกก่อนเพื่อจะตัดออกแล้วคอยสังเกตไปเรื่อย ๆ จนข้าวเป็นข้าวสุกแล้ว ระบายน้ำออกจากแปลงให้ได้มากที่สุดเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวจะทำให้ไม่ต้องเกี่ยวข้าวแช่น้ำ

การเกี่ยวข้าว

เมื่อข้าวสุกเหลืองกลี้ยงเต็มนาทุกรวงแล้ว ชาวนาก็จะเริ่มเกี่ยวจากแปลงตาแขกก่อน โดยการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับการลงเกี่ยวข้าว แล้วจึงกำหนดวันลงเกี่ยวข้าวในนาแปลงใหญ่ โดยจะเริ่มทางทิศเหนือของแปลงโดยมีอุปกรณ์ ดังนี้

เกี่ยวเกี่ยวข้าว จะมีหลายขนาดหลายรูปแบบ แล้วแต่ความถนัดของคนใช้ บางคนนิยมใช้อันใหญ่ โดยจะใช้มือขวาในการจับด้ามเกี่ยว มือซ้ายจับต้นข้าวที่ใช้เกี่ยวเกาะมารวมกันก่อนที่จะใช้เกี่ยวตัดต้นข้าว ซึ่งจะตัดสูงจากพื้นดินประมาณ 50 เซนติเมตร เมื่อได้รวงข้าวเต็มกำมือแล้วจะวางฟ่อนข้าวบนพื้นต่อฟางข้าว โดยใช้เท้าต่อฟางมารวมกัน 3 - 4 กอ แล้ววางกำข้าวลงและจะวางประมาณ 3 - 5 กำก็จะตัดต้นข้าวประมาณ 4 ต้นพาดไว้บนฟ่อนข้าวเพื่อมัดข้าว ในช่วงที่ทำการเกี่ยวนี้ชาวนาจะได้ทำการตัดพันธุ์ไปด้วย โดยการดูแลเรื่องข้าวที่มีสีต่างกัน มีเมล็ดต่างกัน และสุกไม่พร้อมกันก็จะไม่เอาหรือตัดแยกออกต่างหาก จะทำให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพ จะเกี่ยวข้าวตั้งแต่หลังกินข้าวเช้าจนถึงเที่ยง พอกินข้าวเที่ยงหลังจากนั้นก็จะเป็นกิจกรรมอื่นต่อ

การมัดข้าวหรือการกู้ข้าว หลังจากเกี่ยวแล้วจะตากฟ่อนข้าวไว้ประมาณ 3 - 4 แดง ก็จะทำการกู้ฟ่อนข้าว โดยการมัดจะเริ่มจากช่วงเวลาเช้ามีดฟ่อนบ้านหรือลูกชายจะออกไปนาเพื่อมัดข้าว โดยใช้ต้นข้าวที่ยาวที่เราตัดวางฟ่อนข้าวในช่วงต้นเป็นตัวมัดให้แน่น ซึ่งจะรวมฟ่อนข้าวไว้รวมกันแล้วดึงต้นข้าวมัดแล้วดึงให้แน่นใช้เท้าเหยียบให้แน่นเข้าอีกรอบ จึงมัดแล้วยกขึ้นกลับข้าวเพื่อวางตากแดดไว้อีกรอบจน ซึ่งเวลาทำกิจกรรมนี้จะต้องเช้าตรู่ช่วงที่มีหมอกลงจนถึงประมาณ 8 โมงเช้า หรืออากาศเริ่มร้อนแล้วจะหยุดเพราะจะทำการมัดข้าวไม่ได้

การทำลานข้าว จะมีการทำพิธีกรรมขนข้าวเข้าลาน ซึ่งลานจะทำในพื้นที่ที่มีความสูงกว่าทุกแห่ง และต้องแห้งด้วย จะเริ่มจากการตัดตอฟางข้าวออกขนาดความกว้างประมาณ 10 - 20 เมตร ความยาวประมาณ 15 - 30 เมตร เมื่อตัดตอฟางเสร็จก็จะกวาดด้วยไม้กวาดต้นขันทมอน ซึ่งเป็นพืชล้มลุกตระกูลปอซึ่งตัดตากแดดไว้ให้ใบแห้งแล้วเคาะใบออกให้หมดให้เหลือแต่ต้น ใช้กวาดพื้นดินลานเอาเศษฟางหรือหญ้าออกให้หมด เสร็จแล้วรุ่งเช้าก็เอาจี้ควายที่ขีสดใหม่ ๆ มาผสมกับน้ำแล้วใช้ไม้กวาดกวาดให้ทั่วทั้งพื้นที่ที่เตรียมไว้ เสร็จแล้วตากให้แห้งประมาณ 2 วัน

การขนข้าวเข้าลาน จะทำกันในช่วงบ่ายหลังกินข้าวเที่ยงแล้วโดยมีอุปกรณ์คือ ไม้หาบข้าว หรือเรียกไม้คันหลาว จะเป็นไม้ไผ่หรือไม้อะไรก็ได้แต่ต้องมีลักษณะเบา ยาวประมาณ 3 เมตร ปลายทั้ง 2 ข้างจะแหลมเรียวยาวเวลาใช้จะมีคนหนึ่งหาบและมีอีกคนในการยกมัดข้าวมาเสียบกับไม้คันหลาวนี้เพื่อได้ตามจำนวนที่ต้องการแล้วก็จะหาบไปเทไว้ที่ลานที่เตรียมไว้ และมีอุปกรณ์อีกอย่างคือ ไม้หาบข้าวซึ่งจะใช้ในการขนมัดข้าวไปกองไว้ในลานขาน

การกองลอมข้าว หลังจากขนมัดข้าวหรือหาบมัดข้าวเข้ามาในลานแล้ว ฟ่อนบ้านหรือลูกชาย ก็จะทำการกองข้าวเป็นลอมข้าวโดยเริ่มจากเอามัดข้าวมาเรียงกันเป็น 2 แถว โดยเอามัดข้าวหรือรวงข้าวหันเข้ามาชนกัน เอาหัวข้าวที่ไม่ที่รวงข้าวออกไปทางด้านนอก จัดเรียงให้แน่นสลับกันไปมาให้แน่นจนสูงถ้านาแปลงนั้นได้ข้าวมากอาจจะทำกองข้าวเป็น 4 แถว เพื่อความสะดวกในการเรียงมัดข้าวจนมีกองข้าวสูงแล้ว ก็จะเรียงมัดข้าวตรงกลางให้สูงขึ้น แล้วเอารวงข้าววางทับให้รวงข้าวยาวลงมาคล้ายกับการทำหลังคาบ้าน เพื่อป้องกันเวลาฝนตกจะทำให้ข้าวไม่ชงตรงกลาง

การตีข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวหมดทุกแปลงแล้วจะทำการตีข้าวหรือนวดข้าว ก็ต้องทำพิธีกรรมอีกครั้งโดยการเลี้ยงพاهวานซึ่งแม่บ้านจะเป็นคนทำ เสร็จแล้วจะเริ่มตีข้าวโดยแรงงานในครอบครัว หรือหากข้าวมากจะใช้วิธีการลงแขกตีข้าว โดยเจ้าของแปลงจะทำเหล้าสาโทหมักไว้ที่กองข้าวเลยในการที่จะเลี้ยงเพื่อนบ้านที่จะมาช่วยในการทำงาน กินเหล้าให้ไถ่ดื่มกัน ในบางแปลงนายังไม่ได้ไปหาเพื่อนบ้านมาช่วยเลยในบ้านที่มีลูกชายเป็นหนุ่ม ๆ จะมีเพื่อน ๆ เขามาหลอนตีข้าวให้ในช่วงเวลากลางคืนที่มีเดือนหงายที่พระจันทร์เต็มดวง หนุ่มสาวจะมาลงแขกตีข้าวเอาแรงกันเป็นที่สนุกสนานกัน อุปกรณ์ในการตีข้าวมีดังนี้คือ ไม้ฉ่อนตีข้าว

มีลักษณะไม้ 2 อันยาวประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วมีเชือกผูกไม้โดยปลายไม้ข้างหนึ่งดัดผูกเชือกต่ำลงมาระดับต่ำต่างกันแลข้างที่ผูกเชือกต่ำปลายไม้ต้องทำให้แหลมเพื่อจะได้หนีบมัดข้าวเวลาตี และมีมัดข้าวอีกอย่างคือมีลักษณะเป็นไม้กระดานแต่ทำขาไม้ข้างหนึ่งให้สูงขึ้นในลักษณะเอียง 45 องศา เมื่อวางกับพื้นดินลานสำหรับตีข้าว การตีข้าวจะมีจังหวะนับ โดยการเอามัดข้าวมาวางไว้ข้างหลังผู้ตี ซึ่งจังหวะตีก็จะเอาไม้ฆ้อนตีข้าวมาตีมัดข้าว แล้วนับให้จังหวะกันคือ (เอ้า ยก แล้วนับ หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า หก) แล้วจะโดนมัดฟางข้าวทิ้งไปให้สาว ๆ ที่ตีข้าวสะนูอยู่ตรงปลายลาน หยอกล้อกันเป็นที่สนุกสนานหรือเล่นิทานให้กันฟัง ตีข้าวหนึ่งยกจะใช้เวลาประมาณ 30 นาที หรือ 1 ชั่วโมง โดยจะมีคนที่เอามัดข้าวมาวางเรียงเป็นแถวให้อยู่ข้างหลังคนตีสูงประมาณ 1 เมตร เมื่อหมด 1 ยก ผู้ตีก็จะพักดื่มเหล้าสาโท ดื่มน้ำกัน คนที่ทำหน้าที่กองข้าวก็จะใช้ไม้กวาด ๆ ฟางข้าวที่ขาดออกจากกองเมล็ดข้าว แล้วทำกองยกข้าวข้างหลังคนตีไว้รอเลยทำอย่างนั้นตีข้าวเสร็จ ตื่นเช้ามาถึงจะรู้ว่ามีคนมาหลอนตีข้าวให้เรียบร้อยแล้ว ส่วนพวกผู้หญิงก็จะมืบทบพเหมือนกันคือไปตีข้าวสะนู ซึ่งมีอุปกรณ์คือ ไม้สะนูเป็นไม้ไผ่ยาวประมาณ 2 เมตร ขนาดเท่าหัวแม่มือใช้สำหรับตีฟางข้าวหรือรวงข้าวที่ยังมีเมล็ดข้าวติดมากับมัดข้าว (ข้าวสะนูคือมัดข้าวที่ตีเอาเมล็ดข้าวออกหมดแล้วอาจจะเหลือเมล็ดที่ตกค้างอยู่ตรงมัดจึงต้องมีการตัดฟางที่มัดข้าวไว้ให้เมล็ดข้าวหล่นมา) ซึ่งข้าวสะนูนี้อาจเรียกได้อย่างหนึ่งคือสำหรับการปิดลานเอาไปขายได้เลยซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว

เมื่อตีข้าวเสร็จแล้วก็จะเป็นการทำความสะอาดข้าวคือ อุปกรณ์ในช่วงนี้จะมี ไม้กวาด หนามไวกวาดฟางข้าว , ไม้ทำจากไม้ไผ่ มีลักษณะกลมแล้วมีด้ามไว้จับหรือเรียกอีกอย่างคือพัด โดยสมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันกวาดข้าวเข้ามารวมกันเป็นกองและข้าวที่เมล็ดไม่สมบูรณ์หรือเมล็ดลีบก็จะใช้พัดหรือไม้พัดออก หรืออีกอย่างที่เป็นธรรมชาติมากคือใช้ดังคักข้าวแล้วยกขึ้นใช้ลมธรรมชาติเป่าเมล็ดลีบออกไป

การขนข้าวขึ้นเล้า เมื่อทำความสะอาดข้าวเรียบร้อยแล้ว ก็จะบรรจุข้าวใส่กระสอบปุ๋ยมัดปากกระสอบให้เรียบร้อยเพื่อรอการขนไปเก็บในเล้าหรือฉาง ก่อนขนข้าวขึ้นฉางต้องทำพิธีกรรมอีกอย่างคือต้องหาใบไม้ที่มีชื่อเป็นมงคลเช่น ใบคูณ ใบยอ ใบมะยม ใบเงิน เอาไปเสียบไว้ข้าวเล้า หรือฉาง ก่อนที่จะนำข้าวขึ้นเล้า โดยบางบ้านจะมีเล้าเล็กจะเก็บทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ดังนั้นจึงต้องแบ่งสัดส่วนในการเก็บให้ดีไม่อย่างนั้นจะเป็นปัญหาเมื่อข้าวเจ้าไปผสมกับข้าวเหนียว จึงต้องเก็บข้าวเหนียวไว้ข้างในข้าวเจ้าไว้ข้างนอกเพื่อจะได้ไม่ไปปนกับข้าวเหนียว และเมื่อนำข้าวขึ้นเล้าแล้วจะไม่สามารถคักข้าวได้จนกว่าจะมีการสู่ขวัญข้าวเสร็จเสียก่อน ชาวนาจึงต้องวางแผนก่อนว่าในครอบครัวเราจะกินข้าวมากน้อยเท่าไรรจากระยะเวลาถึงเดือนสามเมื่อทำพิธีเรียกขวัญข้าว ดังนั้นจึงแยกข้าวออกมาเก็บไว้ต่างหากไม่เอาขึ้นเล้าจะใส่กระสอบเก็บไว้ได้ ถูบ้านหรือใส่โถงไว้ก็ได้

การคัดรวม / การถอดรวม การคัดรวมจะทำช่วงที่ข้าวออกรวง และเมื่อมีการเกี่ยวและมัดเสร็จแล้ว การถอดรวมจะถอดจะถอดรวมที่ไม่สมบูรณ์ออก เหลือแต่รวมที่สมบูรณ์เท่านั้นจึงจะนำไปทำเป็นแนวข้าวต่อไป

การแคะเมล็ด การแคะเมล็ดข้าว จะแคะว่าเมล็ดข้าวมีความแข็งแรง ไม่หักง่าย เมล็ดอวบอिमสมบูรณ์จึงจะเก็บเอาข้าวรวงนั้นมารวมไว้เพื่อเป็นแนวข้าวปลูก

การเก็บรักษา

การเก็บรักษาแนวข้าวปลูก ต้องบรรจุกระสอบแล้วเย็บหรือมัดให้เรียบร้อย ป้องกันการปนกับข้าวพันธุ์อื่น และป้องกันแมลงหรือหนูรบกวน เก็บไว้ในที่ร่ม อากาศระบายถ่ายเทได้ดี หรือเก็บไว้ในเล้าเพื่อใช้ทำพันธุ์ในฤดูกาลผลิตต่อไป

การคัดเลือก การเก็บรักษาแนวข้าวปลูก จึงเป็นกระบวนการในการที่จะรักษาไม่ให้ความกลายพันธุ์หรือเปลี่ยนสายพันธุ์ และสะท้อนถึงองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านในการเรียนรู้ และเข้าใจในคุณสมบัติของข้าวแต่ละสายพันธุ์ได้เป็นอย่างดี การคัดเลือกแนวข้าวปลูกและเก็บไว้สำหรับทำเป็นเมล็ดพันธุ์ของตนเอง ก็เป็นการลดต้นทุนในการทำนาด้วย

11. แนวทางการจัดการ การขยายผลแนวข้าวปลูกคุณภาพดี

ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ทำนา 27,143 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิ 97 % ของพื้นที่ จำนวน 26,330 กิโลกรัม ใช้พันธุ์ข้าวหอมมะลิเฉลี่ย จำนวน 25 กิโลกรัมต่อไร่ ปริมาณพันธุ์ข้าวที่ต้องใช้ในพื้นที่ศรีสว่าง 658,250 กิโลกรัม ในราคาข้าวพันธุ์ 15 บาทต่อกิโลกรัม ตำบลศรีสว่างต้องซื้อพันธุ์ข้าวจำนวน 9,873,750 บาท จากการประชุมสมาชิก เมื่อดูปริมาณเมล็ดเงินที่ออกไปจากพื้นที่สำหรับการจัดซื้อเมล็ดพันธุ์แล้ว ทำให้สมาชิกตื่นตัวกันมากขึ้น โดยมีการพูดคุยเรื่องการวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระดับพื้นที่

พันธุ์ข้าวปลูกที่เกษตรกรตำบลศรีสว่างใช้ปลูกอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มาจากนอกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นมาจากส่วนราชการคือ ศูนย์ขยายพันธุ์ข้าว จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยผ่านการจัดหาของกลุ่มเกษตรกรทำนาตำบลศรีสว่าง เป็นส่วนที่เกษตรกรเก็บพันธุ์เองมีน้อยมากจากการเก็บข้อมูลจะเห็นว่าการซื้อจาก ธ.ก.ส. หรือจากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดหรือ สหกรณ์อำเภอ หรือแม้แต่จากบริษัทเอกชนเช่นของบริษัท ซีพี ก็มี ราคาเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรซื้อมาปลูกจำนวน กิโลกรัมละ 15 - 18 บาท เมื่อถึงเวลาการทำนาหากเป็นการทำนาหว่าน ชาวบ้านจะใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 30 - 50 กิโลกรัมต่อไร่ นั่นคือเกษตรกรต้องใช้เงินในการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 450 – 900 บาท ต่อไร่

แต่หากเป็นการทำนาดำจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ประมาณ 5 – 7 กิโลกรัม ต้องใช้เงินในการซื้อเมล็ดพันธุ์ประมาณ 75 – 105 บาทต่อไร่

ตำบลศรีสว่าง มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด 30,000 ไร่ ถ้าใช้พันธุ์ข้าว ไร่ละ 25 กิโลกรัม จำเป็นต้องใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งหมด 750,000 กิโลกรัม (750 ตัน) ถ้าเมล็ดพันธุ์ข้าวขายในราคา กิโลกรัมละ 10 บาท จะต้องจ่ายเงินซื้อพันธุ์ข้าวทั้งหมด จำนวน 7,500,000 บาท

แนวทางการขยายผลการปลูกแนวข้าว

แนวทางที่จะเป็นไปได้ในการคัดพันธุ์ข้าวปลูกเองคือ

1. เกษตรกรต้องคัดพันธุ์แนวข้าวปลูกเอง ทุกครอบครัว เพื่อไว้ใช้ในแปลงครอบครัวของตน โดยต้องทราบว่าพื้นที่นาของตนเองในแต่ละครอบครัว มีจำนวนเท่าไร และต้องการใช้พันธุ์ข้าวในปริมาณเท่าไร เช่นมีนาจำนวน 10 ไร่ จะทำนาหว่านในปีต่อไปใช้พันธุ์ข้าวปลูกไร่ละ 25 กิโลกรัม ผลผลิตข้าวที่ได้ในเขตพื้นที่ตำบลศรีสว่าง 350 - 450 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่ทำนา 10 ไร่ นี้ต้องใช้แนวข้าวปลูกจำนวน 250 กิโลกรัม ดังนั้นเกษตรกรต้องกันพื้นที่ทำนาไว้ทำนาแนวข้าวไว้ใช้เองจำนวน 1 ไร่ ซึ่งจะทำเป็นนาหว่านก็ได้ แต่ช่วงที่เก็บเกี่ยวจะต้องเกี่ยวด้วยมือ เพื่อจะได้ทำการคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ปนอยู่ออกจากข้าวที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์
2. เกษตรกรตำบลศรีสว่างจะรวมกลุ่มกันในแต่ละหมู่บ้าน จัดทำแปลงนารวมผลิตแนวข้าวปลูก เพื่อเป็นแปลงข้าวปลูกขายให้กับเกษตรกรที่ไม่สามารถผลิตเองได้ โดยจะจับกลุ่มกันทำและมีกระบวนการคัดพันธุ์ปนและมีกระบวนการเก็บเกี่ยวที่มีความน่าเชื่อถือได้ มีการยอมรับของคนในชุมชน เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน สำหรับไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ในการผลิตข้าวในปีต่อไป
3. เกษตรกรหาพื้นที่ทำแปลงนารวมในระดับตำบล โดยการจัดเป็นศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ระดับตำบล มีการบริหารงานโดยชาวนา เป็นโรงเรียนชาวนาฝึกการคัดพันธุ์ในระดับตำบล มีเครื่องมือเครื่องจักรในการทำสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยเฉพาะ หรือมีเครื่องจักรในระดับครอบครัวสำหรับการเก็บเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องเกี่ยวแบบวางราย แล้วมีเครื่องนวดที่สามารถจัดหาได้ในครอบครัวใช้เครื่องไถนาเป็นตัวลากให้มีการทำงานของเครื่องนวด
ขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้ชาวนามากที่สุดคือกระบวนการเกี่ยวข้าว ที่ใช้รถเกี่ยวไม่ว่าจะเป็นรถเกี่ยวแบบธรรมดา หรือรถเกี่ยวแบบรถอ้อมที่มีกระพาะเก็บเมล็ดข้าว ซึ่งจะมีพันธุ์อื่นๆปนมาในกระพาะที่ใช้ในการเกี่ยวชาวนั้น
4. จัดหาที่ดินเพื่อเป็นแหล่งผลิตแนวข้าวเป็นแปลงนารวมในระดับตำบล

แนวทางในการผลิตแนวข้าวปลูก

1. ให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสว่างผลิตใช้ในครอบครัวให้มากขึ้น
2. เพิ่มปริมาณการผลิตในส่วนของผู้ที่ทำการผลิตอยู่แล้ว
3. ให้ทำเป็นแปลงรวมในระดับกลุ่ม
4. ต้องมีกระบวนการติดตาม การผลิตจากคนภายนอกและกลุ่มคนที่ทำการปลูกข้าวผลิตข้าวพันธุ์มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเชื่อถือ
5. สร้างเป็นศูนย์วิจัยภาคประชาชนให้มีกระบวนการผลิตการควบคุมโดยเกษตรกรเอง
6. มีกองทุนในการประกันราคาข้าวพันธุ์จะเป็นแรงจูงใจในการผลิต

การผลิตแนวข้าวปลูกขั้นตอนที่สำคัญ คือการคัดแยกการปลอมปน และการแกะเมล็ดดูความสมบูรณ์ การแยกเก็บรักษาเฉพาะ ในพื้นที่อากรถ่ายเทได้สะดวก กระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้ได้แนวข้าวปลูกคุณภาพดี และเป็นการลดต้นทุน เพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตด้วย

*****__*****

บทที่ 5

บทสรุป / ข้อเสนอแนะ

1. การคัดพันธุ์ข้าว

การทำงานของเกษตรกร เรื่องเมล็ดพันธุ์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มีการคัดเลือกพันธุ์ที่จะปลูกคัดเลือกแปลงที่จะปลูก โดยเฉพาะข้าวที่ใช้กินในครอบครัวต้องมีความพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นอย่างมาก เพราะข้าวครอบครัวกินต้องนุ่มสวยกินอร่อย ต้องมีการคัดพันธุ์เรื่องการปลอมปนทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกแปลงนาที่จะปลูก พันธุ์ที่จะใช้ในการปลูก เรื่องการปลอมปนของเมล็ดพันธุ์ แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ต้องมีการคัดสรรอย่างดี การเตรียมแปลงต้องดูแลเรื่องหญ้า วัชพืช แมลงต่าง สัตว์ที่จะไปกัดกินต้นกล้า การบำรุงรักษาการดูแลเรื่องข้าวปน การเตรียมเมล็ดข้าวพันธุ์ลงแช่น้ำ ต้องดูด้วยว่าตรงที่แช่น้ำนั้นเป็นข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า เพราะจะไม่แช่ที่เดียวกันกลัวว่าข้าวจะปนกัน ตลอดจนถึงการปักดำด้วยแรงงานในครอบครัว หลังปักดำก็จะมีดูแลเรื่องระดับน้ำ ในสมัยก่อนจะให้ความสำคัญเรื่องการคัดแนวข้าวปลูกหรือการเก็บแนวข้าวปลูกไว้ใช้เองในแปลงนา

2. สภาพพื้นที่

สภาพการปรับพื้นที่ทำนาในสมัยก่อน มีการปรับพื้นที่จากป่ามาเป็นแปลงนา หรือการปรับพื้นที่ที่เป็นป่าหญ้าโงมมาทำนา การกักน้ำไว้ใช้ก็เป็นการกั้นคูปลาน้อยเพื่อทำคันดินหรือฝายกักน้ำไว้ใช้ ไร่นาก็จะทำเป็นแปลงเล็ก ๆ จัดระดับสูงต่ำต่างกันเพื่อกักน้ำจากพื้นที่สูง ลงมาพื้นที่ต่ำ เมื่อเกิดน้ำท่วมน้ำก็จะไหลออกอย่างรวดเร็ว จะคงเหลือน้ำขังในแปลงนาเพียงพอที่ต้นข้าวจะใช้ในการเจริญเติบโต และในช่วงปลายฝนต้นหนาวน้ำในนาจะสามารถระบายออกจากแปลงได้อย่างสะดวกทำให้ไม่ต้องเกี่ยวข้าวลุยน้ำเหมือนปัจจุบัน

3. รูปแบบการปลูก

การทำนาสมัยก่อนจะเน้นเรื่องการทำนาค่าเป็นส่วนใหญ่ การปลูกข้าวจะทำการหลากหลายสายพันธุ์เพื่อให้เกิดความสมดุลกับแรงงานของคนในครอบครัว การปลูกข้าวจึงใช้เวลานานเป็นการทำนาปีละครั้งโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ มีการยึดถือหลักปฏิบัติตามจารีตประเพณีและความเชื่อวัฒนธรรมพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก

วัตถุประสงค์ของการทำนาในสมัยก่อน ก็จะเน้นเรื่องการปลูกเพื่อกินในครอบครัว จึงทำนากันไม่มากทำเพื่อให้เพียงพอสำหรับการกินในครอบครัว ซึ่งจะมีการแบ่งพื้นที่ว่างไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ตามหัวไร่ปลายนา หรือริมหนองน้ำและพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเสียวจะมีป่าทามไว้ให้เลี้ยงสัตว์วัวควาย

พันธุ์ข้าวในสมัยก่อนถึงแม้ว่าจะมีหลายพันธุ์ก็จะไม่ปนกัน เพราะการใช้พันธุ์ข้าวในการทำนาค่านั้นไม่ได้ใช้เมล็ดพันธุ์มากเหมือนปัจจุบัน การเก็บเกี่ยวก็จะทำการเก็บเกี่ยวตามลำดับข้าวที่สูงไม่พร้อมกัน ดังนั้นจึงมีเวลาพอที่จะจัดการผลผลิตข้าวไปที่ละสายพันธุ์ ข้าวที่เกี่ยวได้ทันในระยะเวลาพอเหมาะก็จะไม่ร่วงหล่นจากรวมมากเหมือนการเกี่ยวด้วยรถเกี่ยวในปัจจุบัน ดังนั้นการเกิดข้าวปนจากข้าวเรือจึงมีประมาณไม่มาก

การเกี่ยว ในสมัยก่อนไม่มีรถเกี่ยว จะใช้แรงงานคนเกี่ยว ดังนั้นเมื่อเกี่ยวไปพบข้าวพันธุ์อื่นที่ปนมาก็จะตัดออกแยกไว้ต่างหาก จึงเป็นกระบวนการคัดพันธุ์ลงไปในตัว

4. แรงงาน

แรงงานในการทำนาส่วนใหญ่จะใช้แรงงานคนในครอบครัว ซึ่งเป็นการทำนาค่าเป็นส่วนใหญ่และแรงงานสัตว์ในการไถนาทั้งไถตะ และไถแปร การเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะเป็นแรงงานคนในการเกี่ยวนวด จึงสามารถที่จะแยกเรื่องข้าวปนได้ง่าย

5. การคัดแนวข้าวปลูก

เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการคัดแนวข้าวปลูกไว้ใช้เองในครอบครัว และอาจจะแลกเปลี่ยนจากเพื่อนบ้านบ้างเพื่อเมื่อข้าวของตนเองปนมาก โดยเฉพาะข้าวเหนียวที่ใช้ในการบริโภคในครอบครัวจะต้องทำการพิถีพิถันในการคัดแนวมากกว่าข้าวเจ้าเพราะ ข้าวเหนียวถ้ามีข้าวอื่นปนจะทำให้ไม่อ่อนนุ่ม หรือจากส่วนราชการเอามาแจก

การคัดเมล็ดพันธุ์จากแปลงของตนเองจะเลือกจากแปลงที่มีข้าวงาม ซึ่งจะมีการตัดพันธุ์ปนทุกขั้นตอนมาตลอด เนื่องจากการทำในสมัยก่อนส่วนใหญ่เป็นการทำนาค่า พันธุ์ข้าวที่ใช้จึงไม่มากเท่ากับปัจจุบัน

ในอดีตไม่มีส่วนราชการเอาพันธุ์ข้าวมาแจก ดังนั้นจึงต้องมีการคัดพันธุ์ข้าวไว้ใช้ในการปลูกเอง การทำนาเป็นการทำนาค่า มีการลงแปลงเพื่อสังเกตแปลงนาคัดพันธุ์ข้าวที่ปนในแปลงนาเอง หรือสังเกตจากข้าวเหนียวที่ใช้กินในครอบครัวจะไม่นุ่มกินไม่อร่อย นั้นแสดงว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวแล้ว ซึ่งเมื่อมีข้าวปนมาก ๆ ก็จะมีการคัดพันธุ์ข้าวเองโดยจะเป็นแม่บ้านหรือลูกสาวมานั่งช่วยกันคัดพันธุ์ข้าวจากมัดข้าวที่ได้เก็บกองเอาไว้ ซึ่งในวันหนึ่งอาจจะคัดได้ไม่ถึง 10 มัดก็เป็นไปได้เพราะต้องมีการแกะเมล็ดดูเพื่อให้เกิดความมั่นใจ ซึ่งวิธีออกรวงนี้จะมีการเลือกทีละรวงเพื่อให้แน่ใจว่าพันธุ์ข้าวที่ได้ไม่ใช่ข้าวพันธุ์อื่นปนมา หรือ

เพื่อให้เกิดความมั่นใจจะต้องแกะเปลือกเมล็ดดูว่าเป็นพันธุ์ข้าวที่มีความต้องการหรือไม่ การเก็บเมล็ดข้าวเองในปริมาณที่เหมาะสมและเก็บเองทุกปีก็สามารถที่จะได้พันธุ์ข้าวที่เป็นพันธุ์บริสุทธิ์ได้

ส่วนข้าวหอมมะลิ เมื่อมีการนำข้าวหอมมะลิเข้ามาในพื้นที่ ในช่วงต้นเป็นการทำนาดำ ใช้แรงงานคนในการปลูกและเก็บเกี่ยวและมีการนวดตีด้วยมือ การลงแขกตีข้าวในช่วงต้นจึงทำให้ข้าวไม่ปนมาก มีการคัดพันธุ์โดยการคัดพันธุ์ปนช่วงที่ข้าวออกรวงและช่วงที่เกี่ยว จึงไม่มีข้าวปน

การคัดเลือกแปลง การทำนาของเกษตรกร เหมือนเป็นเรื่องที่ลำบากในการทำ และมีการทำการบันทึกข้อมูล แต่เมื่อศึกษาจริง ๆ เป็นการบันทึกข้อมูลที่ยึดโยงมากที่สุด โดยการบันทึกของชาวนาเกษตรกรไม่มีการจดใส่ในกระดาษเหมือนภาษาธุรกิจ แต่เป็นการบันทึกไว้ในสมองหรือในหัวของพ่อแก่แม่เฒ่านั่นเอง เพราะคนเหล่านั้นจะรู้ว่าแปลงนี้เคยปลูกข้าวอะไร จำนวน เมล็ดพันธุ์ที่ต้องใช้ในแปลงนี้กี่กิโลกรัมซึ่งจะจำได้แม่นยำมาก เป็นการจดจำประวัติการใช้ที่ดินแปลงนั้น ๆ ลักษณะหรือประมาณน้ำที่เคยมีในปีที่น้ำมาก จะมีมากขนาดไหน ปีที่แล้งที่สุดจะแล้งขนาดไหน พันธุ์ข้าวที่มีความเหมาะสมที่จะปลูกในแปลงนี้คือพันธุ์อะไร เช่นพื้นที่นาโคกน้ำน้อยจะต้องปลูกข้าวที่เป็นข้าวเบา ที่ใช้ระยะเวลาสั้นเพราะจะได้เก็บเกี่ยวเร็วทันต่อปริมาณน้ำ

การคัดเลือกแปลงที่จะทำการตกกล้า ก็ต้องเลือกแปลงที่ระบายน้ำออกน้ำเข้าได้สะดวกหรือ แปลงที่อยู่ใกล้สระน้ำหรือบ่อน้ำ เพราะถ้าน้ำไม่มีก็สามารถสูบน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้เลย หรือเลือกอีกทีก็คือแปลงที่อยู่ใกล้บ้านเพื่อการดูแลบำรุงรักษาจะได้สะดวก ถ้าเกษตรกรคนใดไม่มีที่นาอยู่ใกล้บ้านก็จะขอใช้พื้นที่ของเพื่อนบ้านในการทำแปลงตกกล้า

การบำรุงรักษา การดูแลแปลงพันธุ์ข้าว จะดูแลตั้งแต่แปลงตกกล้า ไม่ว่าจะเป็นประมาณระดับน้ำของแปลง ปริมาณปุ๋ยที่จะให้ในแปลง การถอนหญ้า หลังจากการปักดำแล้วในแปลงที่จะทำการคัดแนวข้าวปลูกนี้เกษตรกรจะดูแลเรื่องพันธุ์ข้าวปน จะดูเรื่องข้าวเกิดโรคหรือไม่มีศัตรูมาทำลายข้าวหรือไม่จะคอยหมั่นเดินตรวจแปลงนา และเกี่ยวหญ้าตามคันนาออก เป็นการทำความสะอาดคันนาป้องกันแมลงศัตรูข้าว และเดินดูระดับน้ำในแปลงนา ถ้าปริมาณน้ำมากก็จะเปิดคันนาเพื่อระบายน้ำออกโดยการเอาไช้ไปใส่ดักปลาไปในตัว แต่ถ้าปริมาณน้ำเหลือน้อยก็จะลอดไช้ออก การเอาไช้ไปใส่ช่วงที่มีการระบายน้ำออกเพราะเป็นการป้องกันน้ำไหลแรงซึ่งจะทำให้ต้นข้าวที่อยู่ในนาแปลงถัดไปเกิดการเสียหายได้ จึงต้องมีวัสดุค้ำขวางให้น้ำไหลค่อยลง

การเก็บเกี่ยว เมื่อข้าวสุกเหลืองกลี้ยงคือเหลืองเต็มที่แล้วตั้งแต่เมล็ดปลายรวงสุดจนถึงตรงโคนรวง เมื่อเหลืองเท่ากันแล้ว เกษตรกรจะทำการเกี่ยวข้าวพันธุ์ ด้วยเกี่ยวคือการเกี่ยวมือแล้ววางฟ่อนข้าวตากแดดไว้ประมาณ 3 - 5 แดด เพื่อให้เมล็ดข้าวแห้ง หลังจากนั้นก็จะมัดฟ่อนข้าวไว้เป็นมัด ๆ แล้วเก็บมัดข้าวเข้าลานกองแยกข้าวพันธุ์ไว้ตากหาก โดยแยกข้าวเหนียวข้าวเจ้ากองไว้คนละแห่ง เพื่อจะได้ไม่ปนกันเวลาตี

ถ้ามีลานเดียวก็ต้องเอาข้าวเหนียวเข้าไปกองไว้ในลานก่อนแล้วตีให้เสร็จก่อนค่อยเอาข้าวเจ้าเข้าไปตีในลานต่อไป

การตัดพันธุ์ปน การคัดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร หลังจากมีการพิธีพืชร้างตั้งแต่เรื่องของเมล็ดพันธุ์ เมื่อมีการเพาะกล้าก็จะสังเกตข้าวพันธุ์อื่นที่ปนมา โดยช่วงที่มีการถอนกล้าก็จะดูสีของต้นกล้า ถ้าสีต้นกล้าไม่เหมือนกันก็จะถอนทิ้ง ช่วงการออกรวงก็จะดูอีกรอบถ้าต้นข้าวที่แตกกอหรือการออกรวงไม่พร้อมกันก็จะถอนทิ้ง ช่วงการเก็บเกี่ยวเนื่องจากการเกี่ยวด้วยมือจึงต้องมีการคัดข้าวปนช่วงที่เกี่ยวข้องได้ และเมื่อจะทำการนวดก็ต้องคัดพันธุ์หรือออกรวงที่ไม่เหมือนกันออกอีกครั้งสำหรับข้าวที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์

การเก็บรักษา ข้าวที่จะไว้ทำพันธุ์หลังจากตีแล้วจะทำความสะอาดข้าวลิบหรือเศษฟางเศษหญ้าออกแล้วบรรจุใส่หี สีน กระจุ ด กระทอ หรือกระสอบมัดปากอย่างดีเพื่อป้องกันการหกหรือข้าวพันธุ์อื่นมาปน หรือเพื่อเป็นการป้องกันการทำลายของศัตรูข้าวเช่นหนูหรือแมลงต่าง ๆ ต้องมีการเก็บอย่างมิดชิดและเอาไปไว้ในบะเล้าหรือที่มีอากาศถ่ายเทดี เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไป

6. แนวโน้มธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าว

จังหวัดร้อยเอ็ดมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิ 1,450,000 ไร่ ได้ผลผลิตข้าวเปลือกปีละ 488,000 ตัน เฉลี่ยผลผลิตไร่ละ 365.55 กก. ต่อไร่ ขณะที่เกษตรกรโดยทั่วไปต้องใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกประมาณ ไร่ละ 30 กก. นั่นหมายถึงความต้องการของเกษตรกรที่ต้องใช้เมล็ดพันธุ์จำนวน 43,500 ตัน เพื่อใช้ปลูกให้ทั่วทั้งพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นเพียงแค่พื้นที่ส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีการปลูกข้าวหอมมะลิ ในขณะที่ศักยภาพของหน่วยงานราชการ ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งปีได้เพียง 50,000 ตัน ต่อปี ซึ่งเมล็ดพันธุ์จำนวนนี้จะถูกจัดส่งไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ปลูกข้าวหอมมะลิทั่วประเทศ

ขณะที่ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ทำนา 27,143 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิ 97 % ของพื้นที่ จำนวน 26,330 ไร่ ไร่ละ 25 กิโลกรัม ใช้พันธุ์ข้าวหอมมะลิเฉลี่ย จำนวน 25 กิโลกรัมต่อไร่ ปริมาณพันธุ์ข้าวที่ต้องใช้ในพื้นที่ศรีสว่าง 658,250 กิโลกรัม หากคิดราคาข้าวพันธุ์ 15 บาทต่อกิโลกรัม ตำบลศรีสว่างต้องซื้อพันธุ์ข้าวจำนวน 9,873,750 บาท การหันมาให้ความสนใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งที่จะผลิตเพื่อใช้เองแล้ว หรือจะผลิตเพื่อขายก็สามารถทำได้ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่จะรักษาคุณภาพของข้าวหอมมะลิไว้ และเป็นการเพิ่มราคาข้าวให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

7. แนวทางการจัดการ การขยายผลแนวข้าวปลูกคุณภาพดีจะอย่างไร

แนวทางที่จะเป็นไปได้ในการคัดพันธุ์ข้าวปลูกเองคือ

5. เกษตรกรต้องคัดพันธุ์แนวข้าวปลูกเอง ทุกครอบครัว เพื่อไว้ใช้ในแปลงครอบครัวของตน โดยต้องทราบว่ามีพื้นที่นาของตนเองในแต่ละครอบครัว มีจำนวนเท่าไร และต้องการใช้พันธุ์ข้าวในปริมาณเท่าไร เช่นมีนาจำนวน 10 ไร่ จะทำนาหว่านในปีต่อไปใช้พันธุ์ข้าวปลูกไร่ละ 25 กิโลกรัม ผลผลิตข้าวที่ได้ในเขตพื้นที่ตำบลศรีสว่าง 350 - 450 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่ทำนา 10 ไร่ นี้ต้องใช้แนวข้าวปลูกจำนวน 250 กิโลกรัม ดังนั้นเกษตรกรต้องกันพื้นที่ทำนาไว้ทำนาแนวข้าวไว้ใช้เองจำนวน 1 ไร่ ซึ่งจะทำเป็นนาหว่านก็ได้ แต่ช่วงที่เก็บเกี่ยวจะต้องเกี่ยวด้วยมือเพื่อจะได้คัดพันธุ์ข้าวได้
6. เกษตรกรตำบลศรีสว่างจะรวมกลุ่มกันในแต่ละหมู่บ้าน จัดทำแปลงนารวมผลิตแนวข้าวปลูก เพื่อเป็นแปลงข้าวปลูกขายให้กับเกษตรกรที่ไม่สามารถผลิตเองได้ โดยจะจับกลุ่มกันทำและมีกระบวนการคัดพันธุ์ปนและมีกระบวนการเก็บเกี่ยวที่มีความน่าเชื่อถือได้ มีการยอมรับของคนในชุมชน เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน สำหรับไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ในการผลิตข้าวในปีต่อไป
7. เกษตรกรหาพื้นที่ทำแปลงนารวมในระดับตำบล โดยการจัดเป็นศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ระดับตำบล มีการบริหารงานโดยชาวนา เป็นโรงเรียนชาวนาฝึกการคัดพันธุ์ในระดับตำบล มีเครื่องมือเครื่องจักรในการทำนารวมสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยเฉพาะ หรือมีเครื่องจักรในระดับครอบครัวสำหรับการเก็บเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องเกี่ยวแบบวางราย แล้วมีเครื่องนวดที่สามารถจัดหาได้ในครอบครัวใช้เครื่องไถนาเป็นตัวอย่างให้มีการทำงานของเครื่องนวด ขั้นตอนที่สำคัญที่ทำให้ข้าวปนมากที่สุดคือกระบวนการเกี่ยวข้าว ที่ใช้รถเกี่ยวไม่ว่าจะเป็นรถเกี่ยวแบบธรรมดา หรือรถเกี่ยวแบบรถอ้อมที่มีกระเพาะเก็บเมล็ดข้าว ซึ่งจะมีพันธุ์อื่น ๆ ปนมาในกระเพาะที่ใช้ในการเก็บข้าว นั้น
8. จัดหาที่นาเพื่อเป็นแหล่งผลิตแนวข้าวเป็นแปลงนารวมในระดับตำบล

แนวทางในการผลิตแนวข้าวปลูก

1. ให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสว่างผลิตใช้ในครอบครัวให้มากขึ้น
2. เพิ่มปริมาณการผลิตในส่วนของผู้ที่ทำการผลิตอยู่แล้ว
3. ให้ทำเป็นแปลงรวมในระดับกลุ่ม
4. ต้องมีกระบวนการติดตาม การผลิตจากคนภายนอกและกลุ่มคนที่ทำการปลูกข้าวผลิตข้าวพันธุ์มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเชื่อถือ
5. สร้างเป็นศูนย์วิจัยภาคประชาชนให้มีกระบวนการผลิตการควบคุมโดยเกษตรกรเอง

6. มีกองทุนในการประกันราคาข้าวพันธุ์จะเป็นแรงจูงใจในการผลิต

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอต่อชุมชน วิธีการผลิตที่เปลี่ยนจากการทำอยู่ทำกินมาเป็นผู้จัดการนา ใช้ทุนจำนวนมหาศาลเพื่อใช้เป็นต้นทุนในการทำนา รวมทั้งทัศนคติของเยาวชนที่มองว่าการทำนาเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย ไม่มีคุณค่าน่าอัปยศ ทัศนคติเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นที่ผลักดันให้แรงงานภาคเกษตรกรรมหันหน้าหนี เพื่อไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ทำให้การทำนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีความมั่นคงเลี้ยงผู้คนมาหลายรุ่น ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งเพื่อเริ่มเกิดขึ้น และผันแปรตลอดเวลา ขาดความมั่นคง

การอบรมปลูกฝังทัศนคติค่าความเชื่อของคนรุ่นใหม่ ให้เห็นความสำคัญของอาชีพการทำนา จะทำให้เกิดแรงงาน และการมาร่วมกันพัฒนาอาชีพการทำนาให้เข้มแข็งขึ้นอีก คนในชุมชนจึงต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องนี้ให้มากขึ้น

8.2 ข้อเสนอต่อการทำวิจัย การศึกษาโครงการแนวทางการผลิตแนวข้าวปลูก ๆ ดำเนินมาได้ลุล่วงตามแผนงานโครงการ ๆ ซึ่งมีทั้งการศึกษาข้อมูล และการทดลองปฏิบัติ ซึ่งทำให้ได้เห็นแนวทางความเป็นไปได้ในการสานต่อการผลิตแนวข้าวปลูก แต่โครงการต้องสิ้นสุดลง ตามเงื่อนไขและข้อตกลงที่ได้ทำไว้กับสกว.สำนักงานภาค

ดังนั้นหากมีการทำโครงการวิจัย หรือโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแนวข้าวปลูก โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ จึงควรที่จะนำเอาแนวทางที่เกิดจากกระบวนการทำงานของโครงการแนวข้าวปลูกที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว มาขยายผลต่อไปให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

*****_*****

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1.

ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

1. นางนันทา จริยา อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 71 บ้านหัวดงหมู่ 12 ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพหลักทำนา อาชีพรองเลี้ยงวัว ทำนา 65 ปี มีที่นา 2 แปลง 70 ไร่ 3 งาน เป็นที่มรดกของตนเอง ทำนาเอง ปลุกข้าวเหนียวไว้กิน 3 ไร่ โดยการทำนาค่า ข้าวเหนียวเก็บพันธุ์เองใช้จำนวน 2 ปีบ ผลผลิตใช้กินคืมปี การปลุกข้าวเหนียวจะต้องดูแลเป็นพิเศษ คัดพันธุ์เอง แล้วคัดข้าวที่เกมนอก เกี้ยวด้วยมือ คัดรวงข้าวทุกปีเพื่อป้องกันข้าวปน และข้าวจะได้นึ่ง การปลุกก็ดูแลอย่างดี เช่นการเตรียมดิน การให้ปุ๋ย ฝ่นคอกขี้วัวปลุกข้าวหอมมะลิโดยการหว่าน 67 ไร่ ได้ผลผลิต 20 ตัน สำหรับขาย มีปัญหาไม่มีทางเข้านา พันธุ์ข้าวหอมมะลิที่ใช้จะซื้อจากกลุ่มเกษตรกรศรีสว่าง จากพ่อเรื่อง จริยา ทุกปี เก็บพันธุ์เองไม่ได้ จำนวนพันธุ์ข้าวที่ใช้ 38 กระสอบปุ๋ย ใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมาก

2. นางน้อย มั่นดินแดง อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 2 หมู่ บ้านโพนควน ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 50 ปี เช้าคนอื่นทำ 20 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิ ได้ผลผลิต 6 ตัน แบ่งผลประโยชน์โดย เจ้าของที่นาเอา 1 ส่วน คนทำนาเอา 2 ส่วน โดยเจ้าของนาไม่ได้ลงทุนเลย ปลุกข้าวหอมมะลิเพื่อขาย ใช้พันธุ์ข้าวจำนวน 500 กิโลกรัม ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ไร่ละ 2 กระสอบ จำนวน 40 กระสอบ

3. นางลา บุตรหินกอง อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ 1 บ้านโพนควน ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 70 ปี มีที่นา 72 ไร่ ของตนเอง ทำนาข้าวหอมมะลิทั้งหมดเพื่อขาย เพราะได้ราคาดี ซื้อพันธุ์ข้าวจากกลุ่มพ่อเรื่อง

4. นางเกียม วรรณบุตร อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 50 ปี มีที่นา 30 ไร่ แบ่งให้ลูก 10 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมดเพื่อการขาย พันธุ์ข้าว มาจากแปลงนาของตนเอง โดยการ ใช้รถไถเกี่ยวไปถึงตรงกลางแปลงนาจึงเอากระสอบไปรองแล้วแยกไปตากแดดอีกต่างหากเพื่อเอาไว้ทำพันธุ์

5. นางวันทา ลาสองชั้น อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 54 ปี มีที่นา 9 ไร่ ทำนาข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อขายและเก็บไว้กิน

6. นางวันทา อ่อนหา อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพหลักทำนา อาชีพรองเลี้ยงไหม ทำนาแล้ว 45 ปี มีที่นา 19 ไร่ เป็นของตนเอง ทำนาหว่านข้าวหอมมะลิ เพื่อขาย และกินด้วย เปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุกปีจากการซื้อจาก ธ.ส.ก.

7. นางฉิ่ง หมิ่นจันทร์ อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 37 หมู่ 12 บ้านห้วยดง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพหลักทำนา อาชีพรองทอดผ้าไหม ทำนามาแล้ว 65 ปี มีที่นาเป็นของตนเอง 10 ไร่ ทำนาข้าวเหนียว 3 ไร่ ได้ผลผลิต 30 กระสอบปึก ไร่กินเองในครอบครัว ทำนาข้าวหอมมะลิ 7 ไร่ ให้ผลผลิต 50 กระสอบปึก ขายทั้งหมด พันธุ์ข้าวมะลิซื้อจากพ่อเรื่อง

8. นางสาวแสนวิสา อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 74 หมู่ 12 บ้านห้วยดง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีที่นา 20 ไร่ ทำนาข้าวเหนียว 3 ไร่ ได้ผลผลิต 40 กระสอบปึก เก็บไว้กินในครอบครัว อีก 17 ไร่ทำนาข้าวหอมมะลิไว้ขายทั้งหมด ได้ผลผลิต 6 ตัน ทำนาหว่านทั้งหมด มา 4 ปีแล้วเพราะสะดวก ข้าวเหนียวจะเกี่ยวเองและเก็บพันธุ์เอง ส่วนข้าวหอมมะลิจะใช้รถเกี่ยวเพราะสะดวกขายได้เลย

9. นางแหว เสริฐศรี อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ 6 บ้านห้วยดง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี เช่าที่นาคนอื่นทำมีพื้นที่ 10 ไร่ ราคาค่าเช่า 10 ถังต่อไร่ ปลูกข้าวเหนียว 5 ไร่ ได้ 40 กระสอบปึกไว้กินเอง ข้าวมะลิ 50 กระสอบปึก เก็บไว้กินเองในครอบครัว คัดพันธุ์ข้าวเองทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าหอมมะลิ

10. นายสมร พรหมบุตร อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 156 หมู่ 10 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 55 ปี มีที่นา 18 ไร่ ทำนาข้าวเหนียวพันธุ์ กข. 6 จำนวน 2 ไร่ ผลผลิต 400 กก.ต่อไร่คัดเลือกพันธุ์เอง เพราะจะได้ข้าวที่มีความนุ่มนวลกินอร่อย อีก 18 ไร่เป็นข้าวหอมมะลิ เพื่อขาย ผลผลิตที่ได้จำนวน 400 กก.ต่อไร่ ทำไว้เพื่อขาย เพราะข้าวหอมมะลิมิราคาคือดีกว่าพันธุ์อื่น ๆ ปัญหาในการทำนาที่ผ่านมา คือเรื่องตลาดราคาข้าวไม่แน่นอน พันธุ์ข้าวไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ชาวนาต้องผลิตพันธุ์เอง พันธุ์ที่ใช้มาจากการซื้อเพราะไม่ได้เก็บเอง เมื่อปลูกในปีการผลิตแล้วในปีต่อไปก็จะทำการคัดพันธุ์เก็บไว้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิต

11. นายแดง นิลสมบุรณ์ บ้านเลขที่ 37 หมู่ 2 บ้านแสงบงตาก ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา และรับจ้าง ทำนามาแล้ว 30 ปี มีที่นา 25 ไร่ เป็นที่นาของตนเอง ทำนาหว่านพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ทั้ง 25 ไร่ ผลผลิต 10 ตัน ทำเพื่อกินและเพื่อขาย ปัญหาที่ผ่านมาคือฝนแล้ง มีศัตรูพืช พันธุ์ข้าวที่ได้มาจากกรมการข้าว ศูนย์ขยายพันธุ์พืชเพื่อมาปลูกในปีแล้งส่วนในปีต่อไปก็จะทำการคัดพันธุ์เอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์

12. นายริม คงทน อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 2 บ้านแสงบงตาก อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี มีที่นา 40 ไร่ ทำนาหว่านพันธุ์ข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อกินและขาย ผลผลิตที่ได้จำนวน 10 ตัน ทำข้าวหอมมะลิทั้งหมดเพราะจะได้ไม่ปนกับพันธุ์อื่น ซื้อพันธุ์มาจากศูนย์ขยายพันธุ์ข้าว มาเปลี่ยนเมื่อปี 2530 เป็นพันธุ์แท้แล้ว คัดพันธุ์เองมาตลอด

13. นายเสาร์ ศรีแสงสว่าง อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 220 หมู่ 10 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ. ร้อยเอ็ด มีอาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี มีที่นาของตนเอง 23 ไร่ ทำนาหว่านปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อปลูกกินและขายเป็นรายได้ เปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุกปี

14. นางบุญเรือน ชมแก้ว อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 95 หมู่ 15 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด มีอาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี มีที่นา 50 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิโดยทำนาหว่านมาหลายปีแล้วทำเพื่อกิน และขายเป็นรายได้ ผลผลิตที่ได้ 350 กิโลกรัมต่อไร่ เปลี่ยนข้าวหอมมะลิทุกปี ถ้าปีไหนไม่ได้เปลี่ยนก็จะตก เอาในเล้าเลยไม่ได้มีการคัดเลือก ถ้าดูว่าปีไหนไปขายแล้วมีข้าวปนมากก็จะเปลี่ยนโดยซื้อพันธุ์จากกลุ่ม เกษตรกรทำนาตำบลศรีสว่าง

15. นางแก้ว สุบุตร อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 12 หมู่ 10 บ้านสว่าง ต. ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา และปลูกหอมอนเลียงไหม ทำนามาแล้ว 35 ปี มีที่นา 10 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด โดยการ หว่านมาหลายปีแล้ว ผลผลิตที่ได้จำนวน 400 กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อกินและขาย ถ้าจะให้ข้าวหอมมะลิมีคุณภาพดีชาวนาต้องเก็บพันธุ์เอง

16. นายลุน ลำเภา อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 114 หมู่ 10 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพ หลีกทำนา ทำนามาแล้ว 65 ปี มีที่นา 13 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด โดยการทำนาหว่าน ปัญหาที่ปลูก ข้าวหอมมะลิทั้งหมดคือการตลาด เพราะราคาไม่แน่นอน ปัญหาเรื่องพันธุ์ ข้าวไม่มีเพียงพอกับความ ต้องการ คิดว่าต้องเก็บการที่ชาวนาต้องเก็บพันธุ์เองทุกครอบครัว พันธุ์ที่ปลูกได้จากกรมส่งเสริม ถ้าต้องทำ พันธุ์เองต้องเลือกพื้นที่ปลูกแปลงที่ปลูกพันธุ์นั้นอยู่แล้ว

17. นายหนูพันธ์ ศรีแสงสว่าง อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 203 หมู่ 10 บ้านสว่าง อาชีพทำนา มีพื้นที่ทำนา 45 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมดโดยการทำนาหว่าน ผลผลิต 340 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์ข้าวได้จากกรมส่งเสริม ในปีแรก

18. นายเปลื้อง อ่อนหา อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา และปลูกพืชเลี้ยงวัว ทำนามาแล้ว 60 ปี มีที่นา 45 ไร่ 2 งาน ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมดโดยการทำนาหว่านมาหลายปีแล้ว ผลผลิตที่ได้ 350 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์ข้าวมาจากกรมส่งเสริมการเกษตร

19. นางลุน คิดดี อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 42 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำ นาเลียงไหมทอดผ้า ทำนามาแล้ว 36 ปี มีที่นา 30 ไร่ ทำนาข้าวหอมมะลิทั้งหมดโดยการทำนาหว่านมาหลาย ปีแล้ว ทำเพื่อขายและกินในครอบครัว

20. นายชัย พันธุ์ลา อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 127 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพ ทำนา ปลูกหอมอนเลียงไหม ทำนามาแล้ว 65 ปี มีที่นา 23 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด โดยการทำนาหว่าน

ผลผลิตที่ได้ 350 กิโลกรัมต่อไร่ ผลิตเพื่อขายและกินในครอบครัว พันธุ์ข้าวซื้อจากกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่างจากพ่อเรื่อง

21. นางเทศ ชมแก้ว อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 53 หมู่ 4 บ้านสว่าง อาชีพทำนา มีที่นา 30 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิ ทำนามาแล้ว 70 ปี โดยการหว่านทำมาหลายปีแล้ว พันธุ์ข้าวซื้อจากพ่อเรื่อง

22. นางฉวน บุญจาง อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 237 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนาและเลี้ยงไหม ทำนามาแล้ว 25 ปี มีที่นา 20 ไร่ ทำนาหว่านปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด โดยซื้อพันธุ์มาจากพ่อเรื่อง และเก็บพันธุ์ไว้ใช้เองไม่ได้คัดพันธุ์ตกเอาในเล้าเลย

23. นายสุต ทองนวน อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ปลุกหอมและเลี้ยงไหม ทำนามาแล้ว 70 ปี เลี้ยงวัว พื้นที่นา 30 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ 350 กิโลกรัมต่อไร่ พันธุ์ข้าวซื้อจากกลุ่มพ่อเรื่อง

24. นายเชิด จันทโรสม อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 161 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 50 ปี มีที่นา 15 ไร่ 1 งาน ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ 340 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกเพื่อกินและขาย

25. นายผัด ทองนวล อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 148 หมู่ 4 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา และเลี้ยงสัตว์ ทำนาแล้ว 55 ปี มีที่นา 40 ไร่ ปลุกข้าว 4 พันธุ์ได้แก่ ข้าวเหนียวสันป่าตอง 2 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ไว้กิน และข้าวเหนียวข้าวขาวใหญ่ จำนวน 2 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ไว้กิน และข้าวเจ้ารากไฟ จำนวน 18 ไร่ ข้าวเจ้าดอกพระยอม จำนวน 18 ไร่ เพื่อไว้ขาย ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ คัดพันธุ์เอง จากแปลงนาของตนเอง

26. นายอำคา สอนภูงา อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 4 ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ปลุกหอมและเลี้ยงไหม เลี้ยงวัว ทำนาแล้ว 55 ปี มีที่นา 25 ไร่ 3 งาน ปลุกข้าวหอมมะลิ ทั้งหมดโดยการทำนาหว่าน ผลผลิต 350 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกเพื่อกินและขายซื้อพันธุ์ข้าวจาก ชกส. เพราะไม่ได้เก็บพันธุ์เอง

27. นายบุญสิน แคนสามสวน อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 14 บ้านสว่าง ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 50 ปี มีที่นา 25 ไร่ เช่าคนอื่น ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด โดยการทำนาหว่าน ผลผลิตที่ได้ 20 ตัน ผลิตเพื่อกินและขาย พันธุ์ข้าวมาจากการซื้อจากศูนย์ขยายพันธุ์ข้าว

28. นายไข นุโยค อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 7 บ้านโนนเจริญ ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา มีที่นา 10 ไร่ ทำข้าวหอมมะลิทั้งหมด พันธุ์ข้าวจาก ชกส.

29. นายเถา มั่นดินแดง อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 1 บ้านโนนควน ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา รับจ้างทั่วไป ทำนาแล้ว 70 ปี มีที่นา 20 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ 8 ตัน พันธุ์ข้าวซื้อจากกลุ่มเกษตรกรทำนาดำบลศรีสว่าง

30. นางทองสี เดชภูงา อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 74 หมู่ 7 บ้านโนนเจริญ ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีที่นา 30 ไร่ ทำนาหว่านมาหลายปีแล้วปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด ปลูกเพื่อกินและขาย ซื้อพันธุ์จากการพ่อเรือ ผลผลิตที่ได้ 12 ตัน

31. นายสม อ่ำศรี อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 1 บ้านโพนดอน ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา และรับจ้างทั่วไป ทำนามาแล้ว 45 ปี มีที่นา 20 ไร่ ทำนาหว่านปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อกินและขาย ผลผลิตที่ได้ 5 ตัน

32. นายแสน คาโส อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ 1 บ้านโพนดอน ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 60 ปี มีที่นา 25 ไร่ ปลูกข้าวเหนียวสันป่าตอง 3 ไร่ ไร่กินในครอบครัวได้ผลผลิต 330 กิโลกรัม อีก 22 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อขาย

33. นางลุน คงเย็น อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ 5 บ้านบ่อแก้ว ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 80 ปี มีพื้นที่นาจำนวน 2 แปลง 25 ไร่ ปลูกข้าวเหนียว 9 ไร่ ไร่กิน ได้ผลผลิต 80 กระสอบปึก ข้าวหอมมะลิ 16 ไร่ ผลผลิต 80 กระสอบปึก ปลูกไว้ขาย ปัญหาที่เจอ คือน้ำท่วม

34. นายมา สอนวิชา อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 81 หมู่ 11 บ้านบ่อแก้ว ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีที่นา 20 ไร่

35. นายสมาน คำหวล อายุ 64 ปี บ้านดงหมากไฟ บ้านเลขที่ 43 หมู่ 5 บ้านดงหมากไฟ อาชีพทำนา มีที่นา 10 ไร่ ทำนามาแล้ว 56 ปี ปลูกข้าวเหนียวสันป่าตอง 5 ไร่ ผลผลิต 1 ตัน เพื่อกินในครอบครัว ปลูกข้าวหอมมะลิ 5 ไร่ ผลผลิตที่ได้ 1 ตันเพื่อขาย สาเหตุที่ต้องปลูกข้าวหอมมะลิเพราะทางการกรมส่งเสริมฯ เปลี่ยนพันธุ์ข้าวให้ ปัญหาที่พบคือ เงินซื้อปุ๋ย ลงทุนหลาย ข้าวปลูกที่ซื้อจากการปันขายไม่ได้ราคา กิโลกรัมละ 8 – 9 บาท ต้องมีการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเลื้อย ๆ เพราะอยากได้ข้าวพันธุ์ดี ซึ่งเปลี่ยนตามหมู่บ้านกับคนที่เขาเห็นว่าข้าวเขางามไม่ปนเอามาแยกปลูกไว้เป็นข้าวพันธุ์โดยปลูกแปลงที่พื้นที่เคยปลูกตามชนิดพันธุ์ เพราะจะได้ไม่ไปปนกันพันธุ์อื่น ต้องเป็นพื้นที่สูงระบายน้ำได้ดี ต้องไถปราบหญ้าก่อนแล้วไถหว่านเพื่อให้ดินร่วนซุยและเป็นการฆ่าหญ้า และใส่ปุ๋ย 10 ถังต่อตากกล้า 2 งาน ดูแลเรื่องน้ำเมื่อหว่านกล้าแล้วจะระบายน้ำออก ให้น้ำขุ่นออกให้น้ำที่ใสไว้ จนต้นกล้าตั้งหน่อได้ จึงใส่ปุ๋ยเคมี ถอนหญ้า ถอนข้าวพันธุ์อื่นที่ปนออก เมื่อถึงตอนเกี่ยวก็ต้องใช้คนเกี่ยว เพื่อต้องกันการปนกับพันธุ์อื่น ๆ

36. นายเสงี่ยม หมื่นจันทร์ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ 4 บ้านสว่าง อาชีพทำนา และเลี้ยงไหม ทำนามาแล้ว 60 ปี มีพื้นที่ทำนา 15 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิ

37. นางทองใบ นามศักดิ์ อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 80 หมู่ 15 บ้านสว่างอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำนามาแล้ว 25 ปี พื้นที่ทำนา 30 ไร่ ปลูกข้าว กข.6 จำนวน 3 ไร่ เพื่อกินในครอบครัว ได้ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ อีก 27 ไร่ปลูกข้าวหอมมะลิสำหรับขาย ผลผลิตที่ได้ 400 กิโลกรัมต่อไร่

38. นายสุตตา พระลาด อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 6 บ้านห้วยดง ทำนามาแล้ว 65 ปี อาชีพทำนา มีที่นา 15 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด

39. นายคำ ภูมิเรศสุนทร อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ 9 บ้านโนนสะอาด อาชีพทำนาและทำตุ๋กตาคอก ทำนามาแล้ว 65 ปี มีที่นา 10 ไร่ ทำข้าวหอมมะลิทั้งหมด

40. นายเรียน พันธลา อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 15 บ้านสว่าง อาชีพทำนา และเลี้ยงวัว ทำนามาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่ทำนา 50 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิโดยการหว่าน ปลูกเพื่อขายทั้งหมดเพราะไม่มีที่เก็บ ปัญหาที่พบคือปุ๋ยราคาสูง ลงทุนในการทำนาสูง พันธุ์ข้าวต้องเปลี่ยนทุกปี ไม่ได้เก็บพันธุ์เอง

41. นายสำราญ บุญสังข์ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 22 หมู่ 15 บ้านสว่าง อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี มีที่นา 24 ไร่ 3 งาน ทำนามาแล้ว 40 ปี ปลูกข้าวหอมมะลิโดยการหว่าน ทำมาหลายปีแล้ว เพราะสะดวกสบายใช้รถเกี่ยวไม่ได้ใช้แรงงานมาก ได้ผลผลิต 400 กิโลกรัมต่อไร่ ที่ปลูกข้าวหอมมะลิเพราะขายได้ราคาดีกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ การทำนาปัญหาที่พบคือ เรื่องราคาปุ๋ยแพง และค่ารถไถก็แพง ค่าแรงงานสูง ราคาขายผลผลิตไม่แน่นอน พันธุ์ข้าวต้องเปลี่ยนทุกปี เก็บพันธุ์เองไม่ได้ เพื่อจะเป็นการลดปัญหาได้ก็ต้องเก็บพันธุ์เอง

42. นางแก้ว อ่ำสี อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 59 หมู่ 1 บ้านโพนดวน อาชีพทำนา รับจ้างทั่วไป ทำนามาแล้ว 60 ปี มีที่นา 10 ไร่ ทำนาข้าวหอมมะลิทั้งหมด ได้ผลผลิต 3,500 กิโลกรัม ปลูกเพื่อกินในครอบครัวและขาย เปลี่ยนพันธุ์ข้าวกับเกษตรกรเพื่อไม่ได้เก็บพันธุ์เอง ใช้รถเกี่ยวเพราะสะดวก

43. นางสุภาพ พันธุ์สำโรง อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 1 บ้านโพนดวน อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 30 ปี มีที่นา 40 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ทั้งหมด ได้ผลผลิต 25 ตัน ปลูกเพื่อกินและขายเนื่องจากข้าวหอมมะลิขายได้ราคาดี ถ้าจะให้ข้าวหอมมะลิให้มีคุณภาพดีก็ต้องคัดพันธุ์เองและต้องใส่ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อจะได้ข้าวที่มีความหอมเหมือนเดิม

44. นางอวน พันธุ์สำโรง อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 41 หมู่ 1 บ้านโพนดวน อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี มีพื้นที่ทำนา 45 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อกินและขาย

45. นางกิ่ง สาริกุล อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 1 อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 37 ปี มีพื้นที่ทำนา 60 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมดโดยการหว่านและใช้รถเกี่ยว ได้ผลผลิต 30 ตัน เก็บไว้กินและทำพันธุ์ 6 ตัน วิธีเก็บข้าวพันธุ์จะให้รถเกี่ยวเลือกตรงที่ข้าวงามที่สุดในแปลงมาแล้วเกี่ยวไปแยกไว้ตากหากเพื่อจะได้ตากให้แห้งเป็นพิเศษแล้วบรรจุกระสอบไว้ทำพันธุ์ ในปีต่อไป

46. นางทอง หวนครู อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 1 บ้านโพนดวน อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 60 ปี มีพื้นที่นา 30 ไร่ปลูกข้าวเหนียวเจ้าแตก 1 ไร่ เพื่อกินและทำขนม ส่วน 29 ไร่ปลูกข้าวหอมมะลิ เพื่อขาย ได้ผลผลิต 11,600 กิโลกรัม

47. นายบุญมา คำสงค์ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 109 หมู่ 5 บ้านดงหมากไฟ อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่นา 80 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวพันธุ์ขาวใหญ่ 20 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกข้าวหอมก ห่มวย 20 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกข้าวเจ้าสัมพันธุ์ 20 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกข้าวเจ้าสร้อย 20 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ เก็บไว้กินทั้งหมด

48. นางสมร ค่านซ้ายอายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 5 บ้านดงหมากไฟ อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่นา 25 ไร่ ปลุกข้าวขาวใหญ่ 7 ไร่ ปลุกข้าวสัมพันธุ์ 6 ไร่ ปลุกข้าวเจ้าสร้อย 6 ไร่ ปลุกข้าวสันป่าตอง 6 ไร่ ปลุกไว้กินในครอบครัว

49. นางต่วน มุกมนตรี อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 11 บ้านบ่อแก้ว อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีพื้นที่ทำนา 20 ไร่ ปลุกข้าวจี๊ดม 10 ไร่ ปลุกข้าวแสนพันธ์ 10 ไร่ ปลุกไว้กินในครอบครัว

50. นายทวี สิงห์สม อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 55 หมู่ 11 บ้านบ่อแก้ว อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีพื้นที่ทำนา 22 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตองไว้กินในครอบครัวและปลุกข้าวหอมมะลิไว้เพื่อขาย

51. นายไตร คงเย็น อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 6 บ้านห้วยดง อาชีพทำนาเลี้ยงสัตว์ ทำนามาแล้ว 55 ปี พื้นที่ทำนา 39 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง ข้าวกข.6 เพื่อกินในครอบครัว ปลุกข้าวหอมมะลิ 37 ไร่ ได้ผลผลิต 10 ตันเพื่อขาย ปัญหาที่พบคือฝนแล้ง น้ำท่วม หญ้าเกิดมาก ต้นทุนการทำนาสูงทั้งค่าแรงงานและค่าปุ๋ยก็แพง ข้าวปลูกไม่เพียงพอต้องเปลี่ยนพันธุ์ทุกปี

52. นายสุข คำสงค์ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 118 หมู่ 6 บ้านห้วยดง อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่ 75 ไร่ ปลุกข้าวขาวใหญ่ 17 ไร่ ผลผลิต 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกข้าวหอมก ห่มวย 18 ไร่ ปลุกข้าวเจ้าสัมพันธุ์ 25 ไร่ ปลุกข้าวเจ้าสร้อย 25 ไร่ เก็บไว้กินในครอบครัว

53. นายสาย เนินภูเขียว อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 101 หมู่ 12 บ้านห้วยดง อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 55 ปี พื้นที่ทำนา 20 ไร่ ปลุกข้าว กข.6 จำนวน 3 ไร่ ผลผลิต 1 ตัน ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง 3 ไร่ ผลผลิต 1 ตัน ปลุกข้าวหอมมะลิ 14 ไร่ ผลผลิต 8,400 กิโลกรัม ข้าวเหนียวจะปลูกไว้กิน ข้าวหอมมะลิจะปลูกเพื่อขายทั้งหมด

54. นายผัน แสนกาชา อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ 9 บ้านสมสะอาด อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 60 ปี มีพื้นที่ 20 ไร่ ปลุกข้าวขาวใหญ่ 5 ไร่ ผลผลิตที่ได้ 200 กิโลกรัมต่อไร่ ปลุกข้าวปลาชีว 5 ไร่ ปลุกไว้กิน ปลุกข้าวเจ้าสร้อย ปลูกไว้กิน ปลุกข้าวสัมพันธุ์ ปลูกไว้กิน

55. นางวันดี แสนวิชา อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 9 บ้านสมสะอาด อาชีพทำนาทำนามาแล้ว 70 ปี มีพื้นที่ 12 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิเพื่อกินและขาย

56. นางจำปลา สอนวิชา อายุ 77 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 9 บ้านโนนสะอาด มีอาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี มีพื้นที่ทำนา 24 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด

57. นายบุญมา โคนจา อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 บ้านดงหมากไฟ อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี พื้นที่ทำนา 37 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิเพื่อการขายและกินในครอบครัว

58. นายบุตรศรี กันยา อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ 6 บ้านหัวดง อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี พื้นที่ทำนา 60 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง 20 ไร่เพื่อกินในครอบครัว ปลุกข้าวหอมมะลิ 40 ไร่ เพื่อขาย ผลผลิตที่ได้ 400 กิโลกรัมต่อไร่ ปัญหาที่เจอคือ ฝนแล้ง หญ้ามาก ต้นทุนการผลิตสูง

59. นางก่อง พรหมโสภา อายุ 89 ปี บ้านเลขที่ 66 หมู่ 5 บ้านดงหมากไฟ อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 80 ปี พื้นที่ทำนา 18 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง 8 ไร่ เพื่อกินในครอบครัว ปลุกข้าวหอมมะลิ 10 ไร่เพื่อขาย

60. นายบุญทำ เชื้อเดิม อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 105 หมู่ 3 บ้านดอนขาม มีอาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 40 ปี พื้นที่ทำนา 20 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิ

61. นายเกียงศักดิ์ โสภญา อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ 8 บ้านโนนพะยอม อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 35 ปี มีพื้นที่ทำนา 40 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมดเพื่อกินในครอบครัวและขาย

62. นายบุญทัน จัดสนาม อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 8 บ้านโนนพะยอม อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว พื้นที่ทำนา 10 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมด ผลผลิตที่ได้ 4 ตัน เพื่อกินในครอบครัวและขาย

63. นายแมน พันธลา อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 2 บ้านแสงตาก อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี พื้นที่ทำนา 30 ไร่ ปลุกข้าวเหนียว 2 ไร่ เพื่อกินในครอบครัว และปลุกข้าวหอมมะลิ 105 จำนวน 27 ไร่ ผลผลิต 400 กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อขาย ปัญหาที่เจอมีหญ้ามาก ราคาข้าวตกต่ำ ข้าวปน ต้องคัดพันธุ์เอง 3 ปีต่อครั้ง เริ่มทำนาหว่านมาแล้ว 5 ปี เพราะสะดวกสบาย

64. นายทอง วังงูา อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 13 บ้านทุ่งสะแก อาชีพทำนาทำนา ทำนามาแล้ว 70 ปี พื้นที่นา 70 ไร่ ทำนาข้าวหอมมะลิทั้งหมด

65. นายสมาน ศรีแสงสว่าง อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 13 บ้านทุ่งสะแก อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 50 ปี พื้นที่ทำนา 40 ไร่ ปลุกข้าวหอมมะลิทั้งหมดเพื่อการขาย

66. นายชม พันธลา อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 13 บ้านทุ่งสะแก อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 80 ปี พื้นที่ทำนา 50 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง 2 ไร่ ข้าวเหนียวหอมนางนวล 1 ไร่ เพื่อกินในครอบครัว ปลุกข้าวหอมมะลิ 37 ไร่ เพื่อขาย ปัญหาที่พบเรื่องน้ำท่วม หญ้ามาก แมลงลงแปลง ข้าวปน ชาวนาต้องคัดพันธุ์ข้าวเอง

67. นางด่วน สหสนา อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 13 บ้านทุ่งสะแก อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 55 ปี พื้นที่นา 20 ไร่ ปลุกข้าวเหนียวสันป่าตอง 3 ไร่ เพื่อกินในครอบครัว ปลุกข้าวหอมมะลิ 17 ไร่เพื่อขาย ปัญหาที่พบคือฝนแล้ว

68. นางสาว ห้วนทองหาร อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 3 บ้านดอนขาม อาชีพทำนา ทำนามาแล้ว 55 ปี มีพื้นที่ 20 ไร่ 3 งาน ปลูกรatoonข้าวเหนียวสันป่าตอง 3 ไร่ เพื่อไว้กินในครอบครัว และปลูกรatoonข้าวหอมมะลิ 17 ไร่ เพื่อการจำหน่าย ปัญหาที่พบคือเรื่องน้ำแล้ง หญ้าหาย

69. นายไพพจน์ จันทร์โท อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 3 บ้านดอนขาม อาชีพทำนา ทำนาแล้วมีพื้นที่ทำนา 15 ไร่ ทำนาแล้ว 4 ปี ไปทำงานกรุงเทพพ่วงกลับมาทำนา ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิเพื่อกินในครอบครัว

70. นายแท่ง เอี่ยมศรี อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 422 หมู่ 2 บ้านแสงตาก อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่ทำนา 10 ไร่ ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิทั้งหมด 10 ไร่ ผลผลิตที่ได้ 4 ตัน เพื่อกินในครอบครัวและเพื่อขาย

71. นายดี มาหินกอง อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 2 บ้านแสงตาก อาชีพทำนา ทำนาแล้ว พื้นที่ทำนา 35 ไร่ ปลูกรatoonข้าวเหนียวสันป่าตอง 3 ไร่เพื่อกินในครอบครัว ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิ 32 ไร่ ได้ผลผลิต 4,480 กิโลกรัม เพื่อขายเป็นรายได้

72. นายมี แผลงอ่อน อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ 2 บ้านแสงตาก อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 55 ปีพื้นที่ทำนา 20 ไร่ ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิ 105 เพื่อขายและกินในครอบครัว ไม่ได้คัดพันธุ์ข้าวเอง

73. นางคำม่วน สิ้นสมบัติ อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 2 บ้านแสงตาก อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 45 ปี มีพื้นที่ทำนา 20 ไร่ ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อขายและกินในครอบครัว

74. นายอ่อนจันทร์ เจริญพันธุ์ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 1 บ้านโพนควน อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 65 ปี มีพื้นที่ 40 ไร่ ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิทั้งหมด 40 ไร่ ได้ผลผลิต 16 ตัน ปลูกรatoonเพื่อขายและกินในครอบครัว

75. นายเมฆ ศรีธร อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 1 บ้านโพนควน อาชีพทำนา ทำนาแล้ว 45 ปี มีพื้นที่ทำนา 40 ไร่ และเช่าคนอื่นทำอีก 40 ไร่ รวมมีการทำนาทั้งหมด 80 ไร่ ปลูกรatoonข้าวหอมมะลิทั้งหมด เพื่อกินในครอบครัวและเพื่อขาย ได้ผลผลิตทั้งหมด 32 ตัน

ภาคผนวก 2.

บันทึกการลงพื้นที่ตรวจสอบแปลงนาของเกษตรกรผู้ทำลอง

1. นายสมร พรหมบุตร

วันที่ 1 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้าข้อสังเกตที่เห็นต้นข้าวแตกกอ 3 – 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 15 ซม. ดินร่วน

วันที่ 5 สิงหาคม 2548 เวลา 10.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 5 – 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 15 ซม. ดินร่วน

วันที่ 8 สิงหาคม 2548 เวลา 08.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 5 – 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 12 ซม. ดินร่วน

วันที่ 14 สิงหาคม 2548 เวลา 13.30 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 5 – 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วน

วันที่ 18 สิงหาคม 2548 เวลา 10.00 น. ไปถอนหญ้าและไปหว่านปุ๋ย ต้นข้าวแตกกอ 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วน

2. นายบัวพันธ์ เดชศรี

วันที่ 1 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้าข้อสังเกตที่เห็นต้นข้าวแตกกอ 2 – 3 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วน ต้นข้าวสูง 1 เมตร

วันที่ 4 สิงหาคม 2548 เวลา 13.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 2 – 3 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1 เมตร

วันที่ 6 สิงหาคม 2548 เวลา 16.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 12 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1 เมตร

วันที่ 8 สิงหาคม 2548 เวลา 10.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1 เมตร

วันที่ 11 สิงหาคม 2548 เวลา 10.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1 เมตร

วันที่ 14 สิงหาคม 2548 เวลา 07.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1.20 เมตร

วันที่ 19 สิงหาคม 2548 เวลา 16.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1.20 เมตร

วันที่ 23 สิงหาคม 2548 เวลา 08.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1.20 เมตร

วันที่ 27 สิงหาคม 2548 เวลา 17.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 1.20 เมตร

3. นายริม คงทน

วันที่ 4 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้าข้อสังเกตที่เห็นต้นข้าวแตกกอ 1 – 2 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 25 ซม. ดินร่วน ต้นข้าวสูง 60 ซม.

วันที่ 15 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 2 – 3 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 30 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 70 ซม.

วันที่ 27 สิงหาคม 2548 เวลา 08.00 น. ไปถอนหญ้า ต้นข้าวแตกกอ 2 – 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 40 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 75 ซม.

4. นายแดง นิลสมบุญ

วันที่ 1 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้า ดินนุ่ม ต้นข้าวแตกกอ 1 – 2 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 7 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 60 ซม.

วันที่ 12 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้า ดินนุ่ม ต้นข้าวแตกกอ 2 – 3 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 10 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 80 ซม.

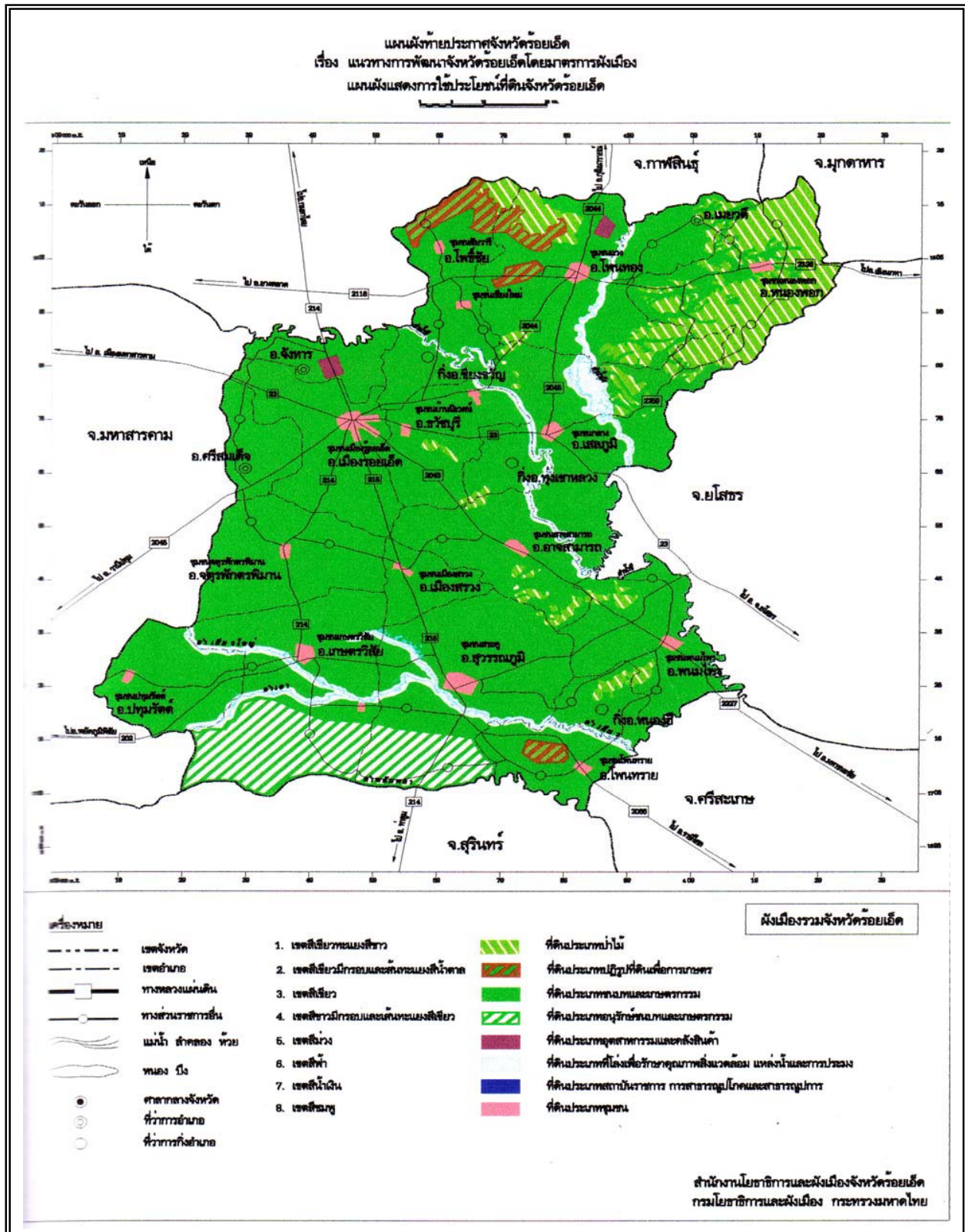
วันที่ 25 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 น. ไปถอนหญ้า ดินนุ่ม ต้นข้าวแตกกอ 3 – 4 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วนต้นข้าวสูง 85 ซม.

วันที่ 8 สิงหาคม 2548 เวลา 08.30 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 5 – 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 12 ซม. ดินร่วน

วันที่ 14 สิงหาคม 2548 เวลา 13.30 น. ไปถอนหญ้าต้นข้าวแตกกอ 5 – 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 50 ซม. ดินร่วน

วันที่ 18 สิงหาคม 2548 เวลา 10.00 น. ไปถอนหญ้าและไปหว่านปุ๋ย ต้นข้าวแตกกอ 6 ต้น น้ำในแปลงนา สูง 70 ซม. ดินร่วน

ภาคผนวก 3. แผนที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ประวัติทีมิวิจัย

1. นายบุญเรือง จิริยา

อายุ 57 ปี

ที่อยู่ 3 หมู่ 6 บ้านห้วยดง ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น

ประวัติการทำงานตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

- ปี 2533 - เป็นประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง
- ปี 2536 - คณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรแห่งประเทศไทย
 - ผู้ใหญ่บ้านห้วยดง หมู่ที่ 6 ต.ศรีสว่าง อ.โพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
 - คณะกรรมการบริหารกองทุนหมุนเวียนเพื่อการพัฒนา (TDF)
- ปี 2537 - ประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรจังหวัดร้อยเอ็ด
- ปี 2538 - ประธานคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำนาภาคอีสาน
 - ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง
 - คณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรแห่งประเทศไทย
 - ประธานเครือข่ายโรงสีธุรกิจชุมชนภาคอีสาน
- ปี 2542 - ประธานชมรมพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
 - ประธานเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรทำนาทุ่งกุลาร้องไห้
 - คณะกรรมการกลั่นกรองพิจารณาโครงการ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมภาคอีสาน ตอนกลาง ภาค 7 จังหวัดขอนแก่น (SIF)
 - คณะอนุกรรมการสินเชื่อกาฬภาคอีสาน (พอช.)
- ปี 2543 - คณะกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน พอช.)
- ปี 2546 - คณะกรรมการพัฒนายุทธศาสตร์ภาคอีสาน (พอช.)
 - คณะกรรมการพัฒนากองทุนเงินล้านอำเภอและจังหวัดร้อยเอ็ด
 - รองประธานกองทุนช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนา

เป็นวิทยากรให้กับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการ นักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ กลุ่มชาวนาจากต่างประเทศ เช่นลาว กัมพูชา เนเธอร์แลนด์ เอธิโอเปีย อินเดีย ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- งานพัฒนาชุมชน ด้านองค์กรชาวบ้านและงานเสริมอาชีพ

- งานพัฒนากลุ่มเกษตรกร การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร การพัฒนาองค์กรชาวบ้านและชุมชน กระบวนการพัฒนาองค์กรชาวบ้าน
- การบริหารจัดการโรงสีชุมชน ธุรกิจข้าว การแปรรูปข้าว และการส่งเสริมเรื่องการตลาดข้าวสารของชาวบ้าน สินค้าเกษตรกรรมแบบยั่งยืน การบรรจุหีบห่อของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิตออกสู่ตลาด
- เทคนิคการสีข้าว การควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์

2. นายบุญเลิศ อ่อนอ่างคำ

อายุ 56 ปี

ภูมิลำเนา 55 หมู่ 2 บ้านสะแบงตาก ต.ศรีสว่าง อ.โพธาราย จ.ร้อยเอ็ด

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์การทำงาน

1. ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสะแบงตาก
2. กรรมการโรงสีข้าวกลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสว่าง ทำหน้าที่เป็นกรรมการตรวจคุณภาพข้าว , รับซื้อข้าวเปลือก , ชั่งน้ำหนักข้าว และส่งข้าวสาร กรรมการฝ่ายการเงินของโรงสี

3. นายบุญเลิศ ขาวสะอาด

อายุ 56 ปี

ภูมิลำเนา 31 หมู่ 9 บ้านโนนสะอาด ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราย จังหวัดร้อยเอ็ด

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

ประสบการณ์การทำงาน

1. กรรมการหมู่บ้าน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง
3. กรรมการโรงสีข้าวกลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสว่างทำหน้าที่เป็นกรรมการตรวจคุณภาพข้าว รับซื้อข้าวเปลือก , ชั่งน้ำหนักข้าวและส่งข้าวสาร

4. นายบุญยงค์ บัวบุปผา

อายุ 49 ปี

ภูมิลำเนา 29 หมู่ 5 บ้านหัวโนนเปลือย ตำบลเหล่ากลาง กิ่งอำเภอน้องชัย จ.กาฬสินธุ์
สถานที่ทำงาน โรงพยาบาลกมลาไสย อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์
การศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 จบประถมศึกษาชั้นเอก

ประสบการณ์การทำงาน

1. พัฒนาองค์กรชุมชนภาคเอกชน 23 ปี งานที่รับผิดชอบ ส่งเสริมหมอยาพื้นบ้านแผนไทย
2. คณะทำงานทีมวิจัยป่าบุ่ง-ป่าทาม
3. งานวิจัยการใช้สมุนไพรในชุมชน (ยากลางบ้าน)
4. งานวิจัยการนวดแผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข
5. งานวิจัยสมุนไพรในกลุ่มผู้ติดเชื้อ HIV
6. คณะกรรมการวิจัย พอช. กรณีศึกษาเศรษฐกิจชุมชน 200 อำเภอทั่วประเทศ

5. นายบัวพันธ์ เดชศรี

อายุ 49 ปี

ภูมิลำเนา 46 หมู่ 9 บ้านโนนสะอาด ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธิ์ทราย จังหวัดร้อยเอ็ด
การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

ประสบการณ์การทำงาน

1. กรรมการหมู่บ้าน
2. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง
3. กรรมการโรงสีข้าวกลุ่มเกษตรกรตำบลศรีสว่างทำหน้าที่เป็นกรรมการตรวจคุณภาพข้าว รับซื้อข้าวเปลือก , ชั่งน้ำหนักข้าวและส่งข้าวสารภูมิลำเนา

6. นางสาวกนกวรรณ ศรีคำภา

อายุ 38 ปี

ภูมิลำเนา 404 ถนนพลแพน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000
ที่อยู่ติดต่อได้ มุณินิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้

178 หมู่ 7 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150 โทร.06 - 2275849

การศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) คณะบริหารธุรกิจ วิชาเอกการบัญชี

วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี

ประสบการณ์การทำงาน

1. เจ้าหน้าที่ธุรการ สำนักงานการประปาจังหวัดอุบลราชธานี ตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว
2. เจ้าหน้าที่บัญชี มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมธุรกิจและการตลาด มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
4. เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด ศูนย์ฝึกรอบรม มูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้
5. เจ้าหน้าที่การเงิน / ธุรการ โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย ภูมินิเวศน์ทุ่งกุลาร้องไห้ มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน(ประเทศไทย)

7. นายสำเร็จ บุญคำ

อายุ 52 ปี

ภูมิลำเนา 31 ถนนศรีเทวา อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000 โทรศัพท์ 043 - 513745

, 01 - 8736951

สถานที่ทำงาน สำนักงานเกษตรอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตำแหน่งเกษตรอำเภอธวัชบุรี

8. นายณรงค์ ขุมเงิน

อายุ 54 ปี

ภูมิลำเนา หมู่ 3 บ้านดอนหม่วย ต.โพนทราย อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด

สถานที่ทำงาน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านหัวดง ต.ศรีสว่าง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด

*****_*****